

Czasopismo Ośrodka Doskonalenia Nauczycieli w Poznaniu

5/2013–2014

Uczyć lepiej

ISSN 1641-5825

OŚRODEK
DOSKONALENIA
NAUCZYCIELI
W POZNANIU

UNIwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu

Wydział Studiów Edukacyjnych

WYDZIAŁ STUDIÓW EDUKACYJNYCH UAM
OGŁASZA NABÓR NA

STUDIA PODYPLOMOWE

Pomoc psychopedagogiczna i coaching w edukacji

Proponowany kierunek jest propozycją studiów doskonalących, adresowaną do dyrektorów, nauczycieli i wychowawców, a także pracowników sektora poradnictwa, wsparcia i pomocy psychopedagogicznej w tym socjalnej oraz osób zainteresowanych rozwojem osobistym.

Studium przygotowuje w zakresie świadczenia i organizowania pomocy psychopedagogicznej, w tym poradnictwa adresowanego do osób znajdujących się w sytuacjach trudnych, kryzysowych, zmagających się z różnymi problemami edukacyjnymi i życiowymi oraz coachingu rozumianego jako metoda pracy z jednostką (lub grupą) służąca zoptymalizowaniu ich funkcjonowania.

Czas trwania studium: 2 semestry

Opłata za jeden semestr wynosi 1750 zł (możliwa płatność w ratach)

KOMPLET DOKUMENTÓW PROSIMY WYSŁAĆ
Z DOPISKIEM STUDIA PODYPLOMOWE NA ADRES

Zakład Poradnictwa Społecznego
ul. Szamarzewskiego 89, bud. „D”, pokój 506
60-568 Poznań

lub w wersji elektronicznej na adres coach@amu.edu.pl

Szczegółowe informacje na stronie internetowej

<http://zps.home.amu.edu.pl/>

lub

pod numerem telefonu 791-727-752

Termin przyjmowania zgłoszeń: do 25 września

Rozpoczęcie zajęć październik 2014

Nadchodzą. Widać je w nasyczonej zieleni, a jeszcze bardziej w gorącej atmosferze nadciągającego końca roku. Zanim jednak ruszą Państwo na zasłużone WAKACJE, trzeba będzie jeszcze zamknąć stare sprawy – matura po raz ostatni w obowiązującym dotychczas kształcie i powitać nowe – ministerialny podręcznik do klasy I szkoły podstawowej (informacje o konferencji na ten temat na naszej stronie internetowej).

Jako podsumowanie pracy dydaktycznej w mijającym roku szkolnym proponujemy refleksję nad tym, co możemy spokojnie odłożyć do lamusa jako metodykę nieprzystającą już do nowych wymagań, a gdzie szukać nowych impulsów, nowych dróg, nowych rozwiązań, chroniących przed wypaleniem zawodowym.

W najnowszym numerze „Uczyć lepiej” znajdują Państwo artykuły wskazujące, czym jest innowacja pedagogiczna i na jakich zasadach należy ją wprowadzić w szkole. Jako źródła inspiracji wskazujemy coaching, który może stać się skutecznym sposobem radzenia sobie z sytuacjami problemowymi, zwłaszcza że wymaga zaangażowania całego środowiska: dyrektora, nauczycieli, uczniów i ich rodziców.

Entuzjastów pracy metodą projektu zainteresuje artykuł o Design Thinking – narzędziach wykorzystywanych przez profesjonalnych projektantów, które można z powodzeniem adaptować w warunkach szkolnych.

Uczenie konkretnów oraz uruchamianie funkcjonalnej wiedzy to hasła mocno już wytarte, warto więc zobaczyć je od podszewki i dostrzec wartość wiedzy konceptualnej, zwłaszcza jeśli możemy ją przyswajać dzięki zajmującej grze dydaktycznej, jaką jest „Sednokrąg”.

Jak wiadomo, niezbywalnym elementem kształcenia jest formowanie postaw społecznych, szczególnie jeśli uczą współodpowiedzialności za drugiego człowieka. Na takie wartości zwracają uwagę Projekt Bohaterskiej Wyobraźni Profesora Philipa Zimbardo oraz pomysł audiodekrypcji baśni Andersena, który pozwala na integrację dzieci z dysfunkcjami sensorycznymi z ich rówieśnikami.

Zapraszam zatem do owocnej lektury, a zaraz potem w słoneczny, wakacyjny plener.

Ewa Superczyńska
– redaktor naczelna „Uczyć lepiej”;
dyrektor ODN w Poznaniu

Uczyć lepiej

Adres redakcji

Ośrodek Doskonalenia
Nauczycieli w Poznaniu
ul. Górecka 1, 60-201 Poznań
tel. 61 858 47 00, fax 61 852 33 29
e-mail: uczycylepiej@odn.poznan.pl
http://www.odn.poznan.pl

Konto

KB S.A. III O/Poznań
86 1500 1621 1216 2005 9460 0000

Redakcja

Redaktor naczelna: Ewa Superczyńska
Sekretarz redakcji: Joanna Marchewka
Zespół redakcyjny: Tadeusz Nowik
Dorota Mursztyn

Reklamy i ogłoszenia

różne warianty
konkurencyjne ceny
szeroki krąg odbiorców związanych z oświatą

Kontakt

Joanna Marchewka (tel. 61 858 47 64)
joanna.marchewka@odn.poznan.pl

Korekta

Krystyna Klimontowicz

Autorzy tekstów

Karolina Prymas-Jóźwiak
Anna Podemska-Kaluża
Joanna Kozielska
Anna Kurlus
Stefania Misiarek
Małgorzata Moszyk
Ewelina Czujko-Moszyk
Iwona Gasińska-Mulczyńska
Anna Skowrońska-Pućka
Barbara Zawodni
Marcin Zieliński

Opracowanie graficzne

Aleksandra Wolna

Autorzy grafiki

Sylwia Pragłowska (okładka)
Aleksandra Wolna

Druk

Zakład Poligraficzny A. Frąckowiak
ul. Unii Lubelskiej 3, 61-249 Poznań
tel./fax 61 874 82 13, e-mail: afdruk@icpnet.pl

*Redakcja zastrzega sobie prawo adiustacji
i skracania tekstów oraz zmiany tytułów.
Materiałów niezamówionych nie zwracamy.
Za treść płatnych ogłoszeń nie odpowiadamy.*

Wakacje, znów będą wakacje.

Na pewno mam rację, wakacje będą znów.

Kabaret OT:TO

Naszym Czytelnikom i Autorom tekstów życzymy,
aby nadchodzące wakacje były ciekawe, radosne,
sprzyjały poznawaniu nowych miejsc i ludzi.
A nade wszystko, by okazały się bezpieczne.

E Superczyńska

Dyrektor Ośrodka Doskonalenia Nauczycieli w Poznaniu
wraz z Pracownikami

Dydaktyka

Dziesięć praktycznych wskazówek dla nauczycieli języka obcego 12

Innowacje w praktyce szkolnej 4

Wychowanie

Malowanie świata słowem 5

Projekt Bohaterskiej Wyobraźni 13

Inspiracje

Zarządzanie sobą i innymi

Nauczyciel moderatorem zmian 7

O możliwościach wykorzystania coachingu w edukacji 15

Od wątplenia do myślenia krytycznego 8

Legalne źródła kultury w szkole 16

Wiedza konceptualna 9

Dobre praktyki

Historia kluczem do rozumienia współczesności 11

Porcja pozytywnej energii 18

Innowacja w praktyce szkolnej

Jakie są podstawowe założenia innowacji? Czy nauczyciel może sam zdecydować, co jest innowacją, czy też musi sięgać do określonych wymagań prawnych?

Zgodnie z definicją, innowacja pedagogiczna to każde nowatorskie rozwiązanie programowe, organizacyjne lub metodyczne, mające na celu poprawę jakości pracy szkoły. Innowacje w codziennej praktyce edukacyjnej nauczyciel zwykle odnosi do przepisów prawa, doszukując się potwierdzenia stawianych w nich wymagań. Jeżeli ich nie znajduje, wówczas nie potrafi określić, co jest innowacyjnego w jego zajęciach. Tymczasem trzeba uświadomić sobie, że prawne zasady wdrażania innowacji są brane pod uwagę przede wszystkim z punktu widzenia legalności, jednakże nie mniej ważne są warunki, które muszą być uwzględnione we wprowadzaniu zarówno innowacji, jak i eksperymentu.

Od czego zacząć wprowadzanie innowacji?

Przemyślenie wszystkich powodów, analiza i ocena możliwości wdrożenia powinny być punktem wyjścia do podjęcia działań. Innowacje wprowadzane są, gdy zmieniają się sposoby postrzegania rzeczywistości, poglądy i systemy wartości, gdy pojawiają się nowe potrzeby procesu i zachodzą zmiany otoczenia, w którym funkcjonuje szkoła i nauczyciel. Można więc uznać, że każda innowacja jest zmianą, lecz nie każda zmiana jest innowacją. Innowacja powinna mieć jasno określony oczekiwany efekt, który można dzięki niej uzyskać, zawierać przemyślany harmonogram działań i czynności, zapewnione potrzebne zasoby ludzi i środki oraz określony zestaw narzędzi do ewaluacji wprowadzonej zmiany. Wymaga wiedzy, pomysłowości, wytrwałości i zaangażowania.

Aby innowacja była skuteczna, musi być prosta i prowadzić do celu. Należy zaczynać więc od małych zmian, niedużych nakładów, wykorzystywać mocne strony szkoły, wiązać innowację z dotychczasową praktyką. Zgodnie z przepisami prawa innowacja powinna być zatwierdzona przez radę pedagogiczną, a decyzja dołączona do dokumentacji składanej przez dyrektora organowi prowadzącemu i kuratorowi oświaty.

Czego dotyczy wprowadzona innowacja?

Z uwagi na to, że innowacje można podzielić na programowe, organizacyjne i metodyczne, a każda z nich ma inne cechy, już na początku

należy dokładnie nazwać, w który rodzaj wpisują się projektowane przez nas zmiany.

Innowacje programowe najczęściej dotyczą modyfikacji programu nauczania (bez naruszania podstawy programowej), realizacji programu autorskiego, integrowania nauczania wokół bloków edukacyjnych, wprowadzenia wewnątrzszkolnych zasad oceniania uczniów. Nauczyciele często do nich sięgają, zwłaszcza w sytuacjach związanych z ich statusem zawodowym.

Innowacje organizacyjne obejmują strukturę działań pedagogicznych, które polegają na zmianie liczby uczniów w klasie, wprowadzeniu zmiany czasu trwania lekcji, tworzeniu zespołów problemowych w szkole, prowadzeniu zajęć we współpracy z innym specjalistą, organizacji klasopracowni, form współpracy szkoły z innymi instytucjami w zakresie wspierania rozwoju uczniów o specjalnych potrzebach edukacyjnych. Mogą obejmować zmiany planu, zadań i ról ucznia i nauczyciela oraz relacji zachodzących między nimi. Ten rodzaj innowacji często występuje w obszarze zmian związanych z zarządzaniem zespołem pracowniczym lub klasowym, np. gdy wprowadzane są nowe techniki zarządzania, nowe formy kontroli i modele współpracy między instytucjami oświatowymi, nowe trendy pedagogiczne.

Innowacje metodyczne dotyczą najczęściej zmian w procesie nauczania-uczenia się, w zakresie stosowania nowych metod i form pracy z uczniem, warsztatu pracy nauczyciela, prezentacji materiału, utrwalania lub sprawdzania wiadomości i umiejętności, sposobu sprawdzania efektywności nauczania oraz kontroli osiągnięć uczniów. Mogą odnosić się także do zakresu programu nauczania, technik dydaktycznych, do nowych treści, stylów uczenia i nauczania. Metodyka pracy, zarówno nauczyciela, jak i ucznia ma różny zasięg przeobrażeń. Ten rodzaj innowacji nauczyciele najczęściej podają jako przykład zmian i nowocześnieńa swoich zajęć.

Jak wprowadzane są innowacje pedagogiczne?

Wprowadzane zmiany mogą obejmować wszystkie lub wybrane zajęcia edukacyjne, całą szkołę, oddział lub grupę. Nie ma tu ograniczenia zasięgu wprowadzania zmiany, ważne,

aby przynosiła wymierne korzyści dla skuteczności działań szkoły.

Wprowadzenie innowacji jest procesem złożonym, trudnym do ujęcia w ramy jednego działania. Dla pojawiających się różnic w podejściach do innowacji wspólne jest to, że wszystkie przyjmują rozumienie innowacji w kategoriach nowatorstwa. W literaturze przedmiotu pojęcie nowatorstwo często utożsamia się z twórczością, twierdzi się, że myślenie twórcze jest w swej naturze myśleniem nowatorskim i odkrywczym, a istotą twórczości jest zawsze nowatorska strona pracy. Nowatorstwo jest zatem procesem rozprzestrzeniania się innowacji w obrębie danej szkoły lub klasy.

Na co zwracać szczególną uwagę, wprowadzając innowacje?

Nadrzędnym celem innowacji powinna być poprawa jakości pracy, osiąganie wysokich wyników w nauczaniu. W związku z tym przed podjęciem decyzji o jej wprowadzeniu należy zastanowić się nad tym, co chcemy zmienić, co nowego chcemy wprowadzić, ale także dlaczego chcemy to zrobić i jakie będą efekty zmiany, kto z nich skorzysta.

Podstawowym wymogiem, jaki stawia się przed innowacjami, jest potwierdzenie, że gwarantują realizację zadań szkoły, w szczególności podstawy programowej przedmiotów, warunków przeprowadzania egzaminów i sprawdzianów, określonych w odrębnych przepisach, nie narusza uprawnień ucznia do bezpłatnej nauki, wychowania i opieki w zakresie ustalonym w ustawie o systemie oświaty, nie zmienia zasad rekrutacji do szkoły, zapewnia odpowiednie warunki kadrowe i organizacyjne niezbędne do realizacji planowanych działań oraz pozwala na dobrowolny udział nauczycieli w tych działaniach. Aktualnie podstawowym problemem w edukacji jest ustalenie, co może stanowić innowację pedagogiczną w sytuacji, gdy reforma programowa formalnie wyznacza perspektywę zmian o dużej dozie nowości. Pozwala także samodzielnie zdecydować i wybrać spośród tych zalecanych warunków. Realizowane przez szkoły zalecenia, związane z wymogami wyznaczonymi reformą programową, umożliwiają autorskie i w pełni nowatorskie samodzielne programowanie procesu nauczania oraz systemów oceniania. W tym

zakresie treść innowacji powinna być potraktowana bardzo rzeczowo i czytelnie. Zmiany mogą obejmować określony typ działań zmieniających charakter dotychczasowego warsztatu nauczyciela. Dużo uwagi poświęca się unowocześnianiu metod nauczania, a przede wszystkim techniki przekazu i egzekwowania wiedzy w edukacji szkolnej. Tu nauczyciel ma szerokie pole do popisu. Innowacje mogą odnosić się do konkretnego przedmiotu, modyfikując ogólnie przyjęte metody i treści programowe. Nauczyciel proponujący innowacje powinien w tej sytuacji odnieść się do podstawy programowej danego przedmiotu, określić przewidywane osiągnięcia, wiedzę i umiejętności uczniów uzyskane poprzez wprowadzenie nowych treści do programu nauczania, odnieść się do przewidywanych sposobów realizacji nowych treści oraz zakładanych sposobów oceny wiedzy i umiejętności uczniów.

Wprowadzającym innowacjom powinna towarzyszyć ewaluacja. Należy więc zacząć od: ustalenia, jakie informacje będą zbierane, określenia źródeł informacji na temat wdrażania innowacji i jej skutków, podjęcia decyzji, jakie narzędzia i procedury zostaną wykorzystane do zbierania danych oraz określenia takich szczegółów, jak: kto, kiedy i w jakiej formie opracuje wyniki ewaluacji oraz jak zostaną one wykorzystane. W zależności od zasięgu wprowadzonej zmiany warunki te zapewnia nauczyciel, cała rada pedagogiczna lub szkoła.

Dlaczego boimy się nawet korzystnych zmian?

Na to pytanie każda szkoła i indywidualny nauczyciel musi sobie odpowiedzieć sam. Jednak najczęściej padają stwierdzenia: *To jest zbyt nowatorskie./ Nie stać nas na to, mamy zbyt dużo innej pracy./ Bądźmy realistami,*

to się u nas nie sprawdzi./ To oznacza więcej pracy./ Zmiany są nam niepotrzebne.

Twórczość pedagogiczna leżąca u podstaw innowacji pojawiać się będzie nieustannie w ramach podejmowanych działań edukacyjnych. W ciągle zmieniających się okolicznościach współczesnej szkoły jest nieodzownym warunkiem rozwoju. Innowacje pedagogiczne są z całą pewnością dużym wyzwaniem dla nauczycieli. Twórczy nauczyciel będzie z pewnością ten wysiłek podejmował, proponując rozwiązania, które będą odpowiedzią na konkretne potrzeby ucznia, wsparciem dla jego wszechstronnego rozwoju, ponadto, uwzględniając zmiany dokonujące się w szeroko pojętej edukacji, przyczynią się do wzrostu atrakcyjności szkoły.

Stefania Misiarek
– wicedyrektor ODN w Poznaniu;
specjalista ds. ewaluacji

Baśnie Andersena z audiodeskrypcją

Malowanie świata słowem

Trzynastominutowa animowana ekranizacja baśni „Len” Andersena z audiodeskrypcją to innowacyjne działanie w sferze kultury integracji dzieci z dysfunkcjami sensorycznymi z rówieśnikami.

Baśnie Hansa Christiana Andersena należą do najbardziej rozpoznawalnych tekstów literackich na świecie. Znają je dzieci i dorośli, bo właśnie te opowieści wpisują się we wspomnienie beztrudnego dzieciństwa, zwłaszcza wieczorów spędzonych na wspólnym czytaniu. W pośpiechu współczesności czytelnicy doceniają atmosferę rodzinnego obcowania z wartościowym tekstem, tym bardziej że „Baśnie” tworzą kanon lekturowy wielu pokoleń. Twórczość genialnego Duńczyka jest ponadczasowa – ogniskuje uwagę czytelników od prawie dwóch wieków, podkreślając znaczenie takich wartości moralnych jak: szczerść (własne i rodziny), miłość (kochać i być kochanym), przyjaźń, zaufanie, empatia wobec otoczenia, szlachetność, uczciwość, prawdomówność, radość poznawania świata, solidarność z innymi ludźmi.

W jednej z najmniej znanych w Polsce baśni – w „Bzowej Babuleńce” (duń. *Hyldeboer*) – Hans Christian Andersen napisał: Właśnie z rzeczywistości rodzi się najdziwniejsza baśń w świecie. To odpowiedź tytułowej Bzowej Babuleńki na wątpliwości chłopca, który kwestionował „baśniowość” opowiedzianej mu historii. Taką baśnią, silnie osadzoną w codzienności współczesnej bajkopisarzowi, jest „Len” –

historia o pięknej roślinie, której włókna podano obróbcie i w różnorodny sposób wykorzystano do stworzenia wielu przedmiotów użytkowych. Baśń Andersena stanowi magiczną podróż po świecie, którego już nie ma. Wprawdzie nadal uprawia się len, ale dzisiaj jest to przemysłowy proces produkcji, a sposoby wykorzystania tej rośliny też są zupełnie inne. Lekcje poświęcone tej baśni zyskują więc nowy kulturoznawczy wymiar.

„Len” istnieje w przestrzeni odbioru artystycznego dzieci, chociaż w nikłym stopniu przystaje do stechnicyzowanej rzeczywistości współczesnego ucznia. Edukacyjne zainteresowanie tą baśnią wynika z umieszczenia jej na liście lektur szkolnych w szkole podstawowej. Dzięki tej obecności w kanonie „Len” stał się tekstem ponownie czytany, chociaż cieszy się zdecydowanie mniejszą popularnością niż bestsellerowa „Calineczka”, „Mała syrenka”, „Księżniczka na ziarnku grochu” czy „Dziewczynka z zapalkami”. Ale nie jest baśnią prawie zapomnianą, jak „Srebrny szyling”, „Kwiat rumianku” czy „Dwunastu pasażerów dylizansu pocztowego”¹.

Jeszcze kilkanaście lat temu książka potrafiła zafascynować dzieci, zwłaszcza gdy oprócz treści zachwycała oprawą graficzną: kunszt-

townymi okładkami i niezwykle artystycznymi o wysokim poziomie artystycznym. „Baśnie” Andersena były pozycją edytorską, do której szatę graficzną na miarę plastycznych ikon stworzyli wybitni artyści: Krystyna Michałowska², Jan Marcin Szancer³, Janusz Stanny⁴ czy Bogusław Orliński⁵. Rozwój technologii przekazu i intensyfikacja przepływu informacji spowodowała, że dziś do popularyzacji utworu literackiego wykorzystuje się techniki i strategie typowe dla tekstów polimedialnych. Jednym z rozwiązań popularyzatorskich w stylu high-tech jest audiodeskrypcja.

Audiodeskrypcja stanowi narzędzie poznania wielozmysłowego, które umożliwia myślenie obrazem. To technika, która dzięki dodatkowemu opisom słownym udostępni odbiór wizualnej twórczości artystycznej oraz pozwala osobom niewidomym poznawać widzialny doświadek kulturalny z zakresu sztuki plastycznej, teatralnej, scenicznej i filmowej. Podczas audiodeskrypcji opisywane są ważne, znaczące informacje wizualne takie jak: język ciała, wyraz twarzy, przebieg akcji, sceneria, kostiumy. Zwięzłe, obiektywne opisy scen pozwalają osobom niewidomej podążać za rozwijającym się wątkiem historii oraz usłyszeć i zrozumieć co dzieje się na scenie, ekranie, obrazie⁶. Barbara Szymańska – znawczyni tematu i propagator-

ka idei – bardziej poetycko określiła istotę tej techniki: *Posługując się słowami, niczym malarz pędzlem, oblekamy w kształty, nadajemy kolory, tworzymy coś aktualnego, żywego, intensywnego. Językowe środki artystyczne, malarskie i pulsujące przybierają formę obrazów, przedstawiając się przez zasłonę oddzielającą nas od świata widzialnego, stają się naszym przewodnikiem*⁷. Dzięki tej technice odbiorca niezwykle intensywnie doświadcza i przeżywa opowiadaną historię, dzięki czemu multiplikuje wrażenia percepcyjne.

Audiodeskrypcja ma szczególne znaczenie dla odbiorców z deficytami w zakresie postrzegania wzrokowego i percepcji audialnej: umożliwia uczestnictwo w kulturze tym osobom, które, przychodząc np. do kina, teatru czy muzeum z powodu barier percepcyjnych nie mogłyby obejrzeć seansu filmowego, podziwiać spektaklu czy ekspozycji muzealnej. Z każdym rokiem ta technika staje się istotnym elementem nowoczesnej edukacji w zakresie faktycznej socjalizacji najmłodszych pokoleń. W ostatnich latach pojawiło się kilka istotnych projektów sprzyjających zaistnieniu audiodeskrypcji w polskiej szkole, wśród nich autorski film animowany „Len” Joanny Jasińskiej-Koronkiewicz z 2005 roku.

„Len” Joanny Jasińskiej-Koronkiewicz jest „miejscem wspólnym”, które łączy audiodeskrypcję z lekturą baśni Hansa Christiana Andersena i doskonale sytuuje się w sferze nowoczesnej edukacji polimedialnej. Ta trzynastominutowa ekranizacja utworu literackiego powstała w Studiu Filmów Animowanych Telewizji Polskiej w Poznaniu jako jeden z tekstów kultury upamiętniających 200-lecie urodzin autora „Królowej Śniegu”. Adresowany dla uczniów młodszych film zrealizowano w technice animacji malarskiej bezpośrednio pod kamerą. Tekst audiodeskrybowany czyta narrator, w którego rolę wcielił się Jerzy Stuhr [Honorowy Ambasador Andersena w Polsce]⁸. Audiodeskrypcja powstała później – dzięki jej sprzężeniu z tekstem migowym „Len” Joanny Jasińskiej-Koronkiewicz stał się pierwszym

w Polsce filmem udostępnionym przez dzieci dla dzieci zarówno z niepełnosprawnością wzroku, jak i z niepełnosprawnością słuchu. To innowacyjne działanie w sferze kultury stworzyło opcje realnej integracji dzieci z dysfunkcjami sensorycznymi z rówieśnikami i zrównało ich szanse pełnoprawnego uczestnictwa w procesach odbioru artystycznego.

Wykorzystanie audiodeskrypcji w filmie adresowanym dla dzieci otwiera wielorakie perspektywy działań edukacyjnych w szkole. Przede wszystkim umożliwiła zapoznanie się dziecka z audiodeskrypcją jako innowacyjnym narzędziem edukacyjnym: uczeń zna baśń Andersena i obserwuje, jakie nowe możliwości percypowania świata stwarza polimedialna animacja. „Ekranowe czytanie” „Lnu” Joanny Jasińskiej-Koronkiewicz to wstęp do arcykiekawych rozmów na temat, jak ten „inny” film został zrealizowany, jakimi środkami wyrazu oddziałuje na wyobraźnię ucznia, czym zachwyca na poziomie odbioru wizualnego i werbalnego, w jaki sposób „pomaga” uczniom sensorycznie niepełnosprawnym uczestniczyć w kulturze. Dziś tekst kultury z audiodeskrypcją jest jak książka z oszalałami – jako skuteczne narzędzie poznawania świata wieloma zmysłami może być tematem kreatywnych działań uczniów podczas warsztatów. Przygotowanie audiodeskrypcji do wybranego tekstu literackiego zapewne uaktywni dzieci czy młodzież do praktycznego wykorzystania wiedzy z kształcenia językowego, zachęci do kodyfikacji podstawowych zasad pracy nad takim tekstem i zmotywuje do stworzenia poradnika młodego audiodeskryptora, pozwoli „wejść w rolę” twórcy i przewidywanego odbiorcy. Być może uczestnicy takich warsztatów podejmą próby nakręcenia własnego filmu z audiodeskrypcją: współcześni uczniowie chętnie eksperymentują z nośnikami cyfrowymi, bo ich rzeczywistość to sprzężenie świata realnego z bytami wirtualnymi.

Działania dydaktyczne z audiodeskrypcją w roli głównej w naturalny sposób tworzą klimat do rozmów pedagogizujących o sposobach funkcjonowania dzieci niepełnospraw-

nych we współczesnym społeczeństwie, sprzyjają pogłębionym wyjaśnieniom ich „inności” i mogą zachęcić uczniów do refleksji nad własnym postępowaniem wobec rówieśników dysfunkcyjnych. Dziś uczniowie niedowidzący i niedosłyszący to powiększająca się grupa edukacyjna, których pragnienia i potrzeby pełnoprawnego uczestnictwa w społeczeństwie należy szanować, wspierać i rozwijać. Jak pięknie ujął to Janusz Korczak:

Nie zmuszajmy dzieci do aktywności, lecz wyzwalajmy aktywność.

Nie każmy myśleć, lecz stwórzmy warunki do myślenia.

Nie żądamy, lecz przekonujemy.

*Pozwólmy dziecku pytać i powoli rozwijać jego umysł tak, aby samo chciało wiedzieć*⁹.

¹ W tym roku ukazał się zbiór baśni Hansa Christiana Andersena pod znamienym tytułem „Srebrny szyling i inne zapomniane baśnie pana Andersena”, nakładem Wydawnictwa Jedność.

² Ilustracje Krystyny Michałowskiej do „Baśni Andersena” wydane zostały przez „Naszą Księgarnię” w 1995 roku. Artystka otrzymała za nie nagrodę Polskiego Towarzystwa Wydawców Książek.

³ Wydanie „Baśni” z 2003 roku, nakładem Wydawnictwa G&P, zawiera 19 znakomitych ilustracji autorstwa Jana Marcina Szancera.

⁴ Jeden z najlepszych grafików i twórców szaty graficznej do książek, ilustrator prasowy i plakacista stworzył wspaniałe ilustracje do tomu 1 „Baśni”, które opublikował „Państwowy Instytut Wydawniczy” w 1985 roku.

⁵ „Baśnie Andersena” z ilustracjami Bogusława Orlińskiego wydało Wydawnictwo Poznańskie w 1986 roku.

⁶ Definicja dostępna na stronie: audiodeskrypcja.pl (28.04.2014)

⁷ Cytat pochodzi z tekstu Barbary Szymańskiej: „Audiodeskrypcja – obraz słowem malowany”, zamieszczono na stronie: audiodeskrypcja.pl (02.05.2014)

⁸ Joanna Jasińska-Koronkiewicz wykorzystana jako podstawę narracji swego filmu pierwsze bezpośrednie tłumaczenie „Lnu” z języka duńskiego, autorstwa Bogusławy Sochańskiej. Nowy przekład 29 najbardziej znanych „Baśni” H. Ch. Andersena ukazał się w 2005 roku w wydawnictwie Media Rodzina, specjalnie z okazji obchodów 200 rocznicy urodzin wielkiego Duńczyka.

⁹ rymy.pl/autor_szczegoly/145/korczak-janusz.html (6.05.2014)

dr Anna Podemska-Kałuża
– adiunkt w Zakładzie Dydaktyki Literatury i Języka Polskiego UAM w Poznaniu

NAJLEPSZE POŻYCZKI DLA NAUCZYCIELI I NIE TYLKO...

0%
provizji

Przyjdź i sprawdź sam!

Poznań, ul. Święty Marcin 47

KASA CZEKA
NA CIEBIE!

Nauczyciel moderatorem zmian

Design Thinking to metoda, która zakłada, że w procesie tworzenia każdy z nas jest równy. Wypracowana została w środowisku profesjonalnych projektantów. Od pewnego czasu zyskuje coraz większą popularność w projektach edukacyjnych.

Każdy nauczyciel nieustannie musi projektować rozwiązania dla swoich uczniów, kolegów, szkoły. Tworzy nowe ćwiczenia, nowe plany, projektuje interakcje. Często robi to intuicyjnie. Poznanie metod i narzędzi wykorzystywanych przez profesjonalnych projektantów może wzmocnić jego kompetencje i stanowić dodatkowe źródło inspiracji. Zachęcam zatem do przyjrzenia się metodzie Design Thinking. Jest to zestaw narzędzi porządkujący proces projektowania, niezależnie od tematu i wyzwania.

Metody pracy projektantów analizowano już od lat sześćdziesiątych XX w. Jako sformalizowany przedmiot Design Thinking pojawiło się w ofercie Uniwersytetu Stanforda w roku 2005 po serii badań współprowadzonych przez Hasso Plattner Institute oraz firmę IDEO. W badaniach zauważono, że zastosowanie w innych branżach procesu i podejścia, jakiego używają projektanci, podnosi poziom innowacyjności rozwiązań i pomaga osiągnąć niestandardowe rozwiązania.

Pięć etapów Design Thinking

Wyodrębniono podstawowe etapy pracy nad wyzwaniem:

1. Empatia

Punktem wyjścia jest ustalenie, dla kogo tworzymy rozwiązanie. Kto ma na tym skorzystać? (np. inni nauczyciele, chłopcy z II a, rodzice, a może Kacper?). Na tym etapie najważniejsze jest „wejście w buty” użytkownika; próba zrozumienia — jak on myśli?, co lubi?, z czym czuje się dobrze?, z czego się ucieszy?

2. Diagnoza potrzeby

Bardzo ważne jest zdiagnozowanie nie tyle problemu, co potrzeby widzianej z perspektywy użytkownika. Na przykład: *Jak moglibyśmy dać chłopcom możliwość wykrzyczenia się i wybiegania przed lekcją, zamiast: Jak moglibyśmy spowodować, żeby chłopcy byli skupieni na zajęciach?*

3. Generowanie pomysłów

Rozważamy, co mogłoby się sprawdzić. Nastawiamy się na jak największą liczbę pomysłów, będących rozwiązaniem dobrze zdiagnozowanego problemu. Każdy głos jest ważny. Zachęcamy wręcz do szalonych pomysłów. Nie kry-

tykujemy. Budujemy na skojarzeniach. Najpierw patrzymy jak najszerszej na możliwe rozwiązania. Dobrze jest określić czas, w którym będziemy gromadzili pomysły lub konkretną liczbę rozwiązań (np. 200). Wszystkie zapisujemy. Dopiero wówczas przechodzimy do ich grupowania i oceniania.

4. Prototypowanie

Jak możemy najprościej stwierdzić, czy pomysł ma potencjał? Najlepiej sprawdza się zasada: „rób zamiast gadać”. Działaj teraz, tutaj, z tym, co masz. Tania i szybko. Mówi się, że prototypy powinny zamykać się w groszach i minutach. Zbuduj więc model z kartki, narysuj go lub odegraj scenkę. Każde, nawet najmniejsze, działanie posunie nas w stronę rozwiązania szybciej niż dyskusja. Weryfikujemy wnioski na najprostszymi próbach wcielenia pomysłów w życie. Liczy się bowiem progres.

5. Testowanie

W metodzie Design Thinking nie ma czasu na planowanie. Tu się działa i sprawdza. Z prototypem idziemy więc bezpośrednio do użytkownika i pytamy o opinię. Jeśli on nie rozumie, w czym rzecz, nie ciesz się, nie interesuj naszym rozwiązaniem — wyrzucamy je do kosza i próbujemy dalej. Jeśli widzi potencjał, wracamy i myślimy, jak je ulepszyć lub wcielić w życie.

Design Thinking z ludzką twarzą

Najważniejsze cechy metody to:

Szacunek

Design Thinking to demokratyczna metodologia. Zakłada, że w procesie każdy z nas jest równy. Nie ma podziału ze względu na stanowiska czy wiek. Oczywiście, finalne decyzje mogą być podejmowane odgórnie, ale w samym wypracowaniu rozwiązań każdy głos się liczy tak samo. Słuchajmy się nawzajem i dokładajmy kolejne ulepszenia do tego, co słyszymy.

Interdyscyplinarne zespoły

Mieszane grupy stanowią kluczowy czynnik, jeśli chodzi o zwiększenie kreatywności. Różne punkty widzenia, doświadczenie zawodowe, wykształcenie — to mieszanka, która gwarantuje mnogość i różnorodność pomysłów. Może warto do projektu zaprosić kogoś, kto reprezentuje inny obszar/przedmiot lub ma inne cele od naszych.

Zaangażowanie

Design Thinking to metoda, która ze względu na swoją specyfikę jest bardzo intensywna. Dyscyplina czasowa, chęć dobrego zdiagnozowania problemu, generowanie pomysłów to wszystko wymaga nakładu energii. Pracujemy w małych zespołach, wspólnie wybieramy problem, który chcemy rozwiązać. To naturalnie stwarza warunki do budowania zaangażowania, jak i współodpowiedzialności za wyniki działania.

Dam pracę

Czego dziś szukają pracodawcy? Pracowników, którzy potrafią myśleć niestandardowo, takich, którzy potrafią pracować w grupie, i „żeby im się chciało”. Wszystkie te cechy są wzmacniane przez proces Design Thinking. Pracując nad projektem według tej metody, uczymy się i wzmacniamy takie podejście do współpracy. Jeśli wykażemy się determinacją i ukończymy projekt, zyskamy wartość dodaną w postaci przekonania, że stworzyliśmy coś dla innych, coś, co odpowiada ich potrzebom. A to buduje tzw. *creative confidence* („pewność kreatywną”; autorem pojęcia jest David Kelly, jeden z twórców metody), która wzmacnia poczucie własnej wartości i pozwala z coraz większą chęcią podchodzić do kolejnych, bardziej skomplikowanych wyzwań.

Design Thinking w polskiej edukacji

Inicjatywy związane z wprowadzeniem metody Design Thinking do polskich szkół zaczynają się powoli nasilać. W tym roku ruszył program w województwie opolskim skierowany do pięćdziesięciu szkół ponadgimnazjalnych. Wypracowany został „Design Thinking Starter” dla uczniów, żeby pomóc grupom rozwiązywać zdiagnozowane przez siebie problemy z okolicy.

W Poznaniu miał miejsce pierwszy kurs Design Thinking, skierowany do studentów z trzech uczelni. Podczas ośmiu tygodni pracy w interdyscyplinarnych zespołach tworzyli oni innowacyjne usługi i produkty dla lokalnych firm. Całość zakończyła się galą z prezentacją oraz bardzo pozytywną oceną jury, składającego się z przedstawicieli biznesu.

Podczas konferencji TEDx, Design Thinking Poznań zorganizowały całodzienną sesję praktyczną (tzw. *Design Thinking Jam Session*) pod tytułem „Edukacja Przyszłości”. Uczestnicy, tak

jak w każdej tego typu sesji, mieli okazję poznać metodę pracy pod okiem doświadczonych moderatorów, pracując nad wybranymi przez siebie projektami.

Najlepszym sposobem na poznanie metody jest działanie. Każde doświadczenie praktyczne pomaga rozwijać kompetencje. Z praktyki wynika, że każde nowe wyzwanie to szansa na innowację.

Dużo mówi się o potrzebie kreatywności i innowacji w polskiej gospodarce. Kto inny jak nie nauczyciel może mieć wpływ na to, co wyniosą ze szkoły nasze dzieci. Warto czerpać z doświadczeń Doliny Krzemowej, opartej głównie na innowacyjnej metodzie Design Thinking, skupionej wokół Uniwersytetu Stanforda. Tym bardziej, że do działania nie potrzeba ani skom-

plikowanego oprogramowania, ani drogich narzędzi. Każdy nauczyciel może stać się przewodnikiem na drodze do innowacji. Przykład idzie z góry. Inspirujmy!

Iwona Gasińska-Mulczyńska
– projektantka, twórcza Design Thinking Poznań,
właścicielka Pracowni Wizerunku Firm

Proces dochodzenia badawczego w praktyce szkolnej

Od wątpienia do myślenia krytycznego

Jedną z najważniejszych zalet przekształcenia klasy we wspólnotę dochodzenia badawczego, oprócz poprawienia klimatu lekcji, jest to, że uczniowie sami korygują swoje metody i procedury.

Wtak zwanym wieku informacji podstawowe źródło wiedzy jest w zasięgu ręki, a ściślej klawiatury komputera z dostępem do Internetu. W tej sytuacji wymaganie pamięciowego opanowania faktów nie może być celem edukacji. Najważniejszą umiejętnością staje się dziś selekcja informacji oraz przetwarzanie ich w usystematyzowaną wiedzę. Pomagać w tym może kształcenie myślenia krytycznego. Nie ulega wątpieniu, że właśnie szkoła powinna je stale rozwijać.

Jednym z najlepszych sposobów rozwoju myślenia krytycznego jest proces dochodzenia badawczego¹, który lepsze wyniki przynosi, gdy jest stosowany w grupie/klasie, niż w pracy indywidualnej. Punktem wyjścia jest stworzenie poczucia wspólnoty w zespole. W tym celu należy zadbać o odpowiedni, tj. „dospołeczny” układ ławek w sali lekcyjnej. Uczniowie powinni siedzieć w kole, kwadracie lub być usytuowani w kształcie litery „U” – tak, aby każdy mógł siebie widzieć. Proces dochodzenia badawczego składa się z kilku etapów. Na początku musimy zwrócić uwagę uczniów na te aspekty badanej sytuacji, które mogą być nieokreślone, niepasujące do całości. Pojawiające się wątpności budują sytuację problemową. Następnym etapem polega na oddzieleniu problemu od tego, co zrozumieliśmy i określone. W tym celu zadajemy pytania, np.: Co już wiemy, a czego musimy się dowiedzieć? Czego dowiedzieliśmy się na poprzednich lekcjach, co może nam pomóc w zrozumieniu badanej kwestii? W ten sposób zmierzamy do określenia konkretnego problemu, który domaga się rozwiązania. W następnej kolejności zachęcamy uczniów do formułowania hipotez, czyli sugestii rozwiązania problemu. Możemy zaangażować jednego z uczniów do zapisywania na tablicy w formie mapy pamięci wszystkich faktów, które znamy oraz wszystkich nasuwających się hipotez. Gdy

się z tym uporamy, wówczas sprawdzamy hipotezy, badając je i konstruując nową wiedzę. Nowe odkrycia poddajemy refleksji i dyskusji, tworząc osady problemu.

Myślenie krytyczne ma za zadanie przede wszystkim nauczyć nas stawiania pytań. Musimy zatem wiedzieć: jak, kiedy i po co pytać. Umiejętność poddawania treści w wątpliwość jest kluczową sprawą w dochodzeniu badawczym, ponieważ to właśnie od zwątpienia zaczyna się cały proces myślowy. Zapamiętanie treści z kolei najlepiej odbywa się poprzez zastosowanie ich w praktyce, w działaniu, czemu powinien służyć udział uczniów w projektach edukacyjnych.

Charakterystyczne cechy myślenia krytycznego

Aby rzetelnie podejść do wyboru konkretnych metod w ramach dochodzenia badawczego, przyjrzyjmy się najpierw samemu myśleniu. Otóż, po pierwsze myślenie krytyczne jest myśleniem stosowanym, czyli, że wypracowany osąd może być zastosowany w praktyce. Po drugie, myślenie krytyczne opiera się na kryteriach, jest samokorygujące się i skontekstualizowane². Co to oznacza?

Kryteria, które przyjmujemy, muszą być zaakceptowane i respektowane przez członków wspólnoty uczestniczącej w dochodzeniu badawczym, w tym przypadku przez uczniów w klasie. W zależności od lekcji, na której prowadzimy dociekania, kryteriami mogą być standardy, prawa, normy, wymagania, cele, zasady, definicje, metody, procedury, itp. i każdorazowo powinny być jasno określone. Starajmy się oprzeć nasz wybór na takich racjach, które spełniają wymogi wiarygodności i silnego odniesienia do problemu.

Inną ważną cechą myślenia krytycznego jest jego samokorygujący się charakter. Z pewnością jedną z najważniejszych zalet przekształcenia

klasy we wspólnotę dochodzenia badawczego, oprócz oczywiście poprawienia klimatu lekcji, jest to, że uczniowie wspólnie korygują swoje metody i procedury. To znaczy, że wzajemnie wskazują na błędy w swoim rozumowaniu. Usiłują rozwikłać dwuznaczne wyrażenia w tekście. Nie godzą się na uznawanie pewnych spraw za oczywiste. Co więcej, określają niespójności w dyskusjach, błędne założenia i bezpodstawne wnioski.

Uczniowie uczą się również wrażliwości na kontekst, rozróżniając niuanse znaczenia wynikające z różnych punktów widzenia czy różnic kulturowo-społecznych. Rozpoznają też zmiany w znaczeniach będące efektem zmian w intencjach lub celach mówców. Zauważają także różnice między obecną sytuacją a podobnymi sytuacjami z przeszłości.

Dochodzenie badawcze w praktyce szkolnej

Dla zilustrowania metodyki procesu badawczego posłużę się przykładami różnych zajęć szkolnych. Na lekcji historii, omawiając doniosłe wydarzenia historyczne, możemy uaktywnić u uczniów myślenie krytyczne. Weźmy za przykład temat związany z wystąpieniem Marcina Lutra. Zadajemy pytania i sprawdzamy wiedzę uczniów: Co wiedzą na temat sytuacji Kościoła w późnym średniowieczu? Jaka religia dominowała wówczas w Europie? Jak ważną społeczną rolę odgrywało duchowieństwo? Dla urozmaicenia lekcji możemy zaprezentować fragment filmu „Luter” z 2003 r. Na jego podstawie zebrać wszystkie bezpośrednie fakty, które przyczyniły się do wystąpienia reformatora.

Następnie przechodzimy do badania problemu, czyli oceny postępowania Lutra poprzez formułowanie hipotez. Nasuwają się kryteria etyczne – czy postąpił słusznie, czy nie? Uwzględniamy różne konteksty (m. in. ówczesne prawo

kościelne, kontekst kulturowo-społeczny; konsekwencje wywieszenia tez na kościele w Wittenberdze). Znając dalsze wypadki i skutki działań Lutra, możemy ponownie przystąpić do oceny jego postępowania i spróbować skonstruować nową wiedzę wraz z osądem, który może zakończyć się zastosowaniem w praktyce, na przykład przygotowaniem projektu edukacyjnego.

Z kolei na lekcji biologii dochodzenie badawcze może przybrać formę zabawy w śledztwo. Uczniowie wcielają się w „detektywów roślin” – Sherlocków Holmesów botaniki. Na początek nauczyciel podaje informacje o wyglądzie roślin. Uczniowie na tej podstawie ją rysują i opisują schemat swoich rycin. W zależności od etapu edukacyjnego wprowadzamy odpowiednią liczbę cech roślin, które powinny być uczniom znane. Następnie nauczyciel przedstawia pytania, których odpowiedzi będą stanowiły wskazówki rozpoznawcze roślin, np.: *Jakiego koloru jest roślina? Jakiego koloru ma owoce lub kwiaty? Jaki ma zapach? Jaki jest kwiatostan? Jaki jest kształt liści? Jaki jest korzeń? Jaka jest łodyga? W jaki sposób są rozłożone liście na łodydze? Kiedy roślina kwitnie? Jakie jest zastosowanie tej rośliny?* Klasa zostaje podzielona na kilkusobowe zespoły. Wszystkie grupy uczniów przygotowują po pięć wskazówek określających roślinę

– zapisują je na kartce i przekazują drużynie obok. W ten sposób powstaje opis, na przykład: *Należy do rodziny różowatych, osiąga wysokość 15 m, ma duże liście, ma owoce pomarańczowo-czerwone, owoce rozsiewane są przeważnie przez ptaki.* Drużyna, która otrzymała taki opis, ma za zadanie narysować roślinę na przekazanej kartce i określić gatunek (chodzi o jarząb pospolity, czyli jarzębinę). Oczywiście każda z drużyn dostaje zadanie rozpoznania rośliny od sąsiadującego zespołu. Po wykonanym zadaniu drużyny wzajemnie sprawdzają na forum klasy jego poprawność. Źle rozpoznane rośliny podlegają ponownemu „śledztwu”, ale prowadzonemu już przez całą klasę. Na tym etapie można zadawać dalsze pytania, ułatwiające rozpoznanie rośliny.

Na takiej lekcji przydatny jest atlas roślin. Zajęcia te mogą też odbywać się w formie klasowego konkursu. Na przykład drużyna, która rozpozna najwięcej roślin, wygrywa. W podsumowaniu lekcji osądowi poddajemy metody detektywistyczne, jakie obrali uczniowie. Pytamy więc: *Jakie metody śledcze wykorzystaliście? Jakie metody badawcze okazały się najlepsze? Jakie strategie poszukiwań w atlasie roślin były najszybsze? Które strategie będą pomocne w kolejnych „śledztwach”?*

Samodzielne konstruowanie wiedzy i rozwój myślenia krytycznego to wciąż raczej postulaty niż praktyka szkolna. Czas to zmienić. Nauczanie opierające się na procesie dochodzenia badawczego jest jedną z metod należących do programu filozofii dla dzieci. W Polsce od ponad dekady widoczne są już pierwsze próby wprowadzenia założeń tego programu, ale pomimo stworzenia podstawy programowej wciąż nie widać realizacji głównego celu, czyli wprowadzenia filozofii do szkół. Program znajduje na razie z powodzeniem zastosowanie na lekcjach etyki. Dochodzenie badawcze doskonale nadaje się jednak do przeprowadzenia lekcji w ramach większości przedmiotów szkolnych – od humanistycznych po ściśle szkolnej.

¹ Z ang. *inquiry* – własna propozycja tłumaczenia terminu, zaproponowanego w założeniach filozofii edukacji przez Johna Deweya, jednego z głównych przedstawicieli edukacji progresywnej XX wieku, filozofa, pedagoga, twórcy lekcji problemowej.

² M. Lipman *Thinking in Education*, Cambridge 2003, s. 212

Ewelina Czujko-Moszyk – absolwentka filologii angielskiej i filozofii; doktorantka w Zakładzie Teorii i Filozofii Komunikacji w Instytucie Filozofii na Wydziale Nauk Społecznych Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza, pracuje jako nauczyciel i lektor języka angielskiego w Business English Academy

„Sednokrąg” – kreatywna gra planszowa

Wiedza konceptualna

Znajomość prostej rzeczy pozwala nam układać sobie w głowie, jak to jest z pojęciami trudniejszymi. Z tego punktu widzenia żadna wiedza nie jest bezużyteczna, bo każda potencjalnie okazuje się przydatna do konceptualizowania nowych pojęć.

Jestem nauczycielem filozofii i moi uczniowie regularnie pytają mnie o sens uczenia się tego, co mam im do przekazania. Uważają, że nie jest im to do niczego potrzebne, a czas poświęcony na zrozumienie Platona czy Wittgensteina jest po prostu czasem straconym. Problem, którego tu dotykam, jest szerszy niż tylko dyskusja o roli i miejscu filozofii w szkole oraz o zakresie materiału do omówienia. Chodzi o całościową wizję szkoły i edukacji.

Przydatność wiedzy

Uczmy (się) konkretów! To życzenie większości uczniów i wielu nauczycieli należy rozumieć jako wezwanie do tego, żeby szkolne zajęcia były poświęcone zdobywaniu wiedzy i umiejętności, które „przydadzą się w prawdziwym życiu”. Pozornie nic bardziej słusznego. Jest jednak pewne „ale”. Przydatność wie-

dy można rozumieć na co najmniej dwa sposoby. Nazwijmy je „instrumentalnym” i „konceptualnym”.

Czym jest wiedza przydatna instrumentalnie najłatwiej zrozumieć, gdy zobaczymy, na jakie lekcje lub tematy narzekają uczniowie, gdy mówią, że są im zbędne. Najczęściej mają wtedy na myśli informacje lub umiejętności nieposiadające bezpośredniego zastosowania w praktyce. Zatem „wiedza przydatna instrumentalnie” to taka, która pozwala na względnie szybkie rozwiązywanie praktycznych problemów.

Jest całkowicie uzasadnione dążenie do tego, by uczyć się tylko tego, co do czegoś „się przyda”. Problem jednak w tym, że chcąc dziś wyposażać naszych uczniów w narzędzia potrzebne za kilka (naście) lat, musielibyśmy znać problemy, z którymi będą się mierzyć,

zawody, w których będą pracować oraz odkrycia, których będą dokonywać. A że wszystko wskazuje na to, że w najbliższych latach zmiany będą postępować równie szybko, jak ma to miejsce dziś, o instrumentalnych potrzebach ludzi przyszłości możemy powiedzieć bardzo niewiele.

Sprawa nie jest jednak przegrana, ponieważ mamy jeszcze wiedzę przydatną w drugim sensie – „konceptualnym”. Zanim przejdę do wyjaśnienia tego pojęcia, zastanówmy się, czym w ogóle jest wiedza. Otóż możemy porównać ją do gmachu, który ma fundamenty i wspierające się na nich wyższe kondygnacje. Kolejne piętra nie opierają się już bezpośrednio na fundamentach, lecz na piętrach od siebie niższych. Fundamenty stanowią stosunkowo prosta wiedza, gdy wspinamy się jednak na kolejne piętra wiedzy, za podporę naszych stóp służą abstrak-

cyjne struktury tych pięter, które już znamy. Językoznawcy kognitywni mówią, że domeny trudniej uchwytnie (np. pojęcia abstrakcyjne) zapożyczają strukturę z domen bardziej konkretnych, o wyraźniejszej strukturze.

Weźmy bardzo prosty przykład: „efekt jo-jo”. Jest to zjawisko powrotu do wagi sprzed przejścia na dietę – prawdziwa zhora większości odchudzających się. Zrozumienie natury zjawiska opisywanego przez dietetyków – rozciągniętego w czasie i stosunkowo trudnego do umysłowego uchwycenia – ułatwiamy sobie, nadając mu strukturę zapożyczoną z zabawy jo-jo, która jest prostsza i możliwa do zaobserwowania w o wiele krótszym czasie. W naszym przykładzie wiedza o zasadzie działania zabawki jest niższym piętrem „gmachu wiedzy”, zaś zrozumienie „efektu jo-jo” – piętrem wyższym.

To właśnie nazywam wiedzą przydatną konceptualnie: znajomość jednej, prostszej rzeczy pozwala nam układać sobie w głowie, jak to jest z rzeczami innymi, trudniejszymi. Z tego punktu widzenia żadna wiedza nie jest bezużyteczna, bo każda potencjalnie okazuje się przydatna do konceptualizowania (rozumienia) nowych pojęć.

Słowo o planszówce

Opierając się na powyższej zasadzie konstruowania wiedzy, opracowałem grę planszową „Sednokrag”, wspierającą proces uczenia (się) przez rozwijanie kreatywnego i abstrakcyjnego myślenia (dostępna na www.wiedzaradosna.pl).

Idea „Sednokragu” sprowadza się do tego, aby uczyć się odnajdywania abstrakcyjnych struktur jednych zjawisk i wykorzystywać je do rozumienia innych. Mówiąc językiem używanym w grze – chodzi o to, aby w wielu różnych „Dziedzicach” odnajdywać „Sprawy”, które mają wspólne „Sedno”. Zadaniem graczy jest podawać przykłady wielu zjawisk, w których mamy do czynienia z takim samym sednem – w ten sposób powstaje „Sednokrag”, czyli krag „Spraw” o wspólnym „Sednie”.

Planszę do gry tworzą koncentryczne okręgi, z których wewnętrzne trzy stanowią trasę dla ścigających się do mety pionków, zaś krag zewnętrzny służy do rozmieszczenia na nim etykiet dziedzin (np. „Filozofia”, „Fizyka”, „Teatr”, „Muzyka” itp.). „Dziedzina” to dowolna przestrzeń ludzkiej aktywności: od pielienia grządek, przez futbol amerykański, po filozoficzne refleksje na temat skończoności ludzkiego życia w nieskończonym wszechświecie.

„Sprawę” można rozumieć jako sumę kontekstu (nadaje go „Dziedzina”, z której ta sprawa pochodzi) i Sedna (to „logiczna rama”, którą można wyabstrahować z kontekstu). Gdy ze „Sprawy” usuniemy to, co wskazuje na „Dziedzinę”, z której ona pochodzi, otrzymamy „Sedno Sprawy”. „Sprawą” może być to, że Romeo kocha Julię; „Sednem” będzie to, że x kocha y.

Dzięki takiemu ujęciu „Sedna”, będziemy mogli przechodzić od „Sprawy” do „Sprawy”, zawsze za pośrednictwem wspólnej im struktury. Znajdując kilka „Spraw” o wspólnym „Sednie” zbudujemy „Sednokrag”. Dodając kolejne

„Sprawy” z różnych „Dziedzich”, będziemy tworzyć Sednokrag coraz bogatszy i – potencjalnie – coraz bardziej przydatny w rozumieniu włączonych do niego „Spraw” oraz w twórczym wykorzystaniu ich powiązań, niezauważonych wcześniej. Szukając dla nowej dla nas „Sprawy” analogicznych „Spraw” z „Dziedzich”, które są nam bliskie i dobrze znane, zwiększamy szanse na jej zrozumienie i zapamiętanie.

Podając „Sprawy” pasujące do danego „Sedna”, gracze zdobywają punkty, dzięki którym mogą przesuwac pionki po wewnętrznych okręgach planszy, aż do mety, znajdującej się w samym jej środku.

Gra planszowa rozwijająca kreatywność. Jej pomysłodawcą jest Marcin Zieliński

Lekcja z wykorzystaniem „Sednokragu”

Sposobów na wykorzystanie gry na zajęciach szkolnych może być bardzo wiele. Równie dobrze może służyć do powtórek i sprawdzania stopnia zrozumienia i zapamiętania materiału omówionego wcześniej, jak i do przybliżania sensu omawianych zagadnień na bieżąco. To ostatnie może przebiegać następująco.

Podczas prezentacji (wykładu) omawiane zagadnienia („Sprawy”) nauczyciel ma za zadanie sprowadzić do jak najprostszej, abstrakcyjnej formy („Sedno”).

Gdybyśmy na przykład mieli do wyłożenia platońską koncepcję idealnego państwa, moglibyśmy na początek przedstawić taką „Sprawę”: *Platon dzielił społeczeństwo na trzy grupy: lud, wojowników i władców.*

Nauczyciel powinien omówić koncepcję Platona, a następnie narysować lub opisać jej „Sedno”, pamiętając, by ilustracja ta była jak najbardziej abstrakcyjna, na przykład w formie obrazka przedstawiającego piramidę podzieloną na trzy piętra lub zdania „x dzieli się na trzy współdziałające ze sobą części”.

Uczniowie mają za zadanie znaleźć „Sprawy” z innych „Dziedzich”, do których to „Sedno” pasuje. Mogą pracować wspólnie w grupach lub w obrębie grup rywalizować ze sobą. „Dziedzicami”, które mają do dyspozycji, mogą być samodzielnie wybrane bliskie im sfery życia, takie jak: „Jazda na rowerze”, „Gry komputerowe”, „Książki”, „Kino”, „Imprezy”, „Szkoła”, „Taniec”, „Komputery”, itd. Każda z grup może dysponować planszą, na której, na jednym z pól

„Dziedzich”, umieszczona zostanie etykieta „Filozofia Platona”, a na pozostałych (niekoniecznie wszystkich) – etykiety z wybranymi „Dziedzicami”. Po każdym fragmencie wykładu, gdy na tablicy pojawi się rysunek lub opis „Sedna Sprawy” omawianej przez nauczyciela, uczniowie mają za zadanie znaleźć „Sprawy” ze swoich „Dziedzich”, do których ono pasuje.

Do rysunku piramidy może pasować wszystko, w czym dostrzegamy budowę hierarchiczną lub podział dowolnej całości na trzy niejednakowe części (choć nie trzeba się ściśle trzymać tego, by akurat liczba się zgadzała). Na przykład w odniesieniu do poszczególnych „Dziedzich” może wyglądać to następująco:

- „Szkoła” – społeczność szkolna dzieli się na dyrekcję, nauczycieli i uczniów;
- „Sztuka”, „Film”, „Książki” – są dzieła wybitne, uznane i nagradzane, dzieła na poziomie, ale bez przebłysków geniuszu i całe mnóstwo artystycznego śmiecia;
- „Muzyka” – akordy składają się z (co najmniej) trzech dźwięków, a poszczególne relacje między nimi odpowiadają za całość efektu, który trójdźwięk wywołuje;
- „Człowiek” – dysponujemy tzw. uczuciami wyższymi (stosunkowo najrzadszymi), „codziennymi” (częstszymi) i niskimi – bliskimi zwierzęcym instyngtom.

W każdej „Dziedzicie” da się znaleźć coś, co będzie pasowało do danego „Sedna”. Czasem będzie to odkrywcze i bardzo twórcze, czasem raczej oczywiste i nie tak inspirujące.

Po tej części zajęć, gdy pierwsze trzy grupy lub osoby zgłoszą się ze swoimi pomysłami, ocenimy ich trafność – z dużą dozą życzliwości, by nie stłumić zapału, który może tym razem nie przynieść oszałamiających rezultatów, ale może to zrobić w przyszłości. Następnie przechodzimy do kolejnej części wykładu i kolejnego rysunku lub opisu „Sedna”.

Ale właściwie po co to komu?

Czy taka zabawa jest komuś do czegoś potrzebna? Instrumentalnie zapewne nie, ale konceptualnie – bardzo możliwe. Nieoczekiwane połączenie „Sprawy” z różnych „Dziedzich” może okazać się kluczem do zrozumienia nowych zjawisk fizycznych, nowych układów choreograficznych, nowych technik negocjacyjnych albo czegośkolwiek innego. Nigdy nie wiadomo, kiedy przyda się umiejętność dostrzegania wspólnych struktur i w rozwiązywaniu jakich problemów okaże się nieoceniona. Problemy, przed którymi staną nasi uczniowie za kilka lat, są – jak cała przyszłość – zagadką, ale zdolności poznawcze, którymi będą dysponować przy ich rozwiązywaniu są już znane i w ciągu najbliższych pokoleń nie zmienią. „Sednokrag” pozwala je ćwiczyć i rozwijać.

Marcin Zieliński
– absolwent studiów filozoficznych
na Uniwersytecie Warszawskim,
nauczyciel filozofii i etyki
w VI Liceum Ogólnokształcącym w Gdańsku.
Twórca gry planszowej „Sednokrag”

Historia kluczem do zrozumienia współczesności

Danuta Kobzdej – prezes Fundacji Centrum Solidarności, pomysłodawczyni konkursu Olimpiada Solidarności. Dwie dekady historii, realizatorka ponad 350 wystaw na całym świecie, autorka wielu projektów edukacyjnych, książek dla dzieci; odznaczona Medalem Komisji Edukacji Narodowej i Krzyżem Kawalerskim Orderu Odrodzenia Polski.

Anna Kurlus: Skąd pomysł na Olimpiadę Solidarności?

Danuta Kobzdej: Życie podsuwa najlepsze pomysły, a w tym przypadku życie zawodowe. Czternastoletnie doświadczenie pracy w Fundacji Centrum Solidarności, prowadzenie wystawy „Drogi do Wolności” i realizowania wielu projektów pokazało, że młodzi ludzie wciąż niewiele wiedzą na temat historii lat 1970–1990. Doszłam do wniosku, że najlepszą metodą na zmianę tego stanu rzeczy jest działanie cykliczne, długofalowe. Oczywiście, aby w dzisiejszych czasach zainteresować młodzież nauką historii, należy zaproponować atrakcyjną, innowacyjną formułę.

Z przeprowadzanych statystyk wynika, że wiedza młodzieży na temat najnowszej historii Polski jest najczęściej mizerna. W obowiązującej podstawie programowej historia XX wieku jest omawiana w I klasie szkoły ponadgimnazjalnej. W praktyce wygląda to tak, że tuż przed zakończeniem roku szkolnego na historii lat 1970–1990 pozostaje kilka godzin, jeśli w ogóle jest czas na omawianie tego okresu. A przecież to piękna i ważna, bo zakończona sukcesem, karta naszej wspólnej historii. To w latach siedemdziesiątych i osiemdziesiątych odradzała się wolna Polska. To dzięki determinacji między innymi pokolenia tamtej młodzieży dzisiejsza młodzież może się cieszyć wolnością i korzystać z możliwości szerokiego rozwoju intelektualnego i ekonomicznego. Za chwilę oni sami wkroczą na drogę zawodową i to od nich zależy będzie, w jakim kierunku pójdzie Polska. Znajomość historii jest kluczowa, by zrozumieć złożoność współczesnego świata. To dzięki historii nieustannie przypominamy sobie, że nasze życie toczy się we wspólnocie. Uświadamiam nam, że podejmowane decyzje i dokonywane wybory często oddziałują także na innych ludzi, na otoczenie, na nasz kraj.

Pierwsza edycja Olimpiady Solidarności już się odbyła. Czy wszystko się udało?

Jesteśmy bardzo zadowoleni z wyników I edycji. Zakończyła się sukcesem: blisko 3000 uczniów

z 385 polskich szkół przystąpiło do etapu szkolnego. To naprawdę dużo jak na początek. Nie dotarły do nas żadne negatywne opinie dotyczące organizacji konkursu. Nie było też uwag merytorycznych. Oczywiście, wychodzimy z założenia, że zawsze może być jeszcze lepiej i dlatego mamy zamiar wprowadzić parę drobnych zmian, licząc na to, że liczba osób, która przystąpi do II edycji, będzie większa niż w I edycji.

Jaki przebieg będzie miał II edycja Olimpiady Solidarności?

Dla potrzeb konkursu została utworzona strona internetowa www.olimpiadasolidarnosci.pl, na której nauczyciele rejestrują uczniów. Bez względu na to, ilu uczniów przystąpi do konkursu, rejestracja zawsze dokonuje nauczyciel z danej szkoły. Tak jak za pierwszym razem, Olimpiada jest realizowana w trzech etapach: szkolnym, wojewódzkim i ogólnopolskim. Zaczynamy we wrześniu – wtedy ruszy internetowa rejestracja młodzieży z II klas szkół ponadgimnazjalnych.

Jaki przebieg będzie miała II edycja Olimpiady Solidarności?

Na etapie szkolnym oraz wojewódzkim uczniowie rywalizują ze sobą indywidualnie, rozwiązując test z pytaniami zamkniętymi, wielokrotnego wyboru. Etap szkolny będzie się odbywać w każdej szkole, która zgłosi akces do konkursu. Etap wojewódzki odbędzie się w stolicy województwa i zostanie przeprowadzony przez naszego partnera wojewódzkiego. W województwie wielkopolskim naszym partnerem jest Ośrodek Doskonalenia Nauczycieli w Poznaniu. Po zakończeniu eliminacji wojewódzkich trzech najlepszych uczniów z każdego regionu stworzy jedną drużynę. W części finałowej zmierzy się 16 trzyosobowych zespołów. Dwa miesiące przed rozgrywką finałową drużyny wojewódzkie zostaną zaproszone na dwudniową wizytę studyjną do Gdańska. Innowacją tego konkursu jest przejście z rywalizacji indywidualnej do grupowej. Podczas wizyty studyjnej oraz w trakcie finału, oprócz wiedzy, liczyć się będzie także umiejętność pracy zespołowej. Pytania do wszystkich etapów konkursu opracowuje komitet merytoryczny, któremu przewodniczy prof. Jerzy Eisler.

Finał II edycji konkursu odbędzie się 10 czerwca 2015 roku w Warszawie.

Co, Pani zdaniem, jest magnesem przyciągającym uczniów do Olimpiady?

Mam nadzieję, że przede wszystkim takim magnesem jest chęć pogłębiania swojej wiedzy, a także zweryfikowania jej w rywalizacji z innymi. Nagrodą za zdobycie pierwszego miejsca są promesy indeksu na studia stacjonarne Uniwersytetu Gdańskiego i Uniwersytetu Warszawskiego oraz dodatkowo nagrody ufundowane przez Instytut Pamięci Narodowej. Szkoły, z których wywodzą się laureaci I miejsca, zostaną uhonorowane wykonaną z brązu piękną statuetką Olimpiady oraz podziękowaniami podpisanymi przez organizatorów i patronów przedsięwzięcia, a nauczyciele otrzymają nagrodę pieniężną.

Z pewnością także wizyta studyjna jest atrakcyjną nagrodą dla wszystkich laureatów wojewódzkich. Dwudniowy pobyt w Gdańsku, miście bogatym w ślady historii najnowszej, jest dla uczniów czasem na wspólne poznanie, wycieczkę szlakiem historycznym, a także przygotowanie do drużynowej pracy przy prezentacjach finałowych. To dla nich wyzwanie, ale i okazja, by ćwiczyć tak potrzebne wszystkim umiejętności komunikacyjne, zdolność do kompromisu, umiejętność przedstawiania swoich racji i przekonywania do nich innych.

Kto wspiera oficjalnie Konkurs?

Patronat nad przedsięwzięciem objęło Ministerstwo Nauki i Szkolnictwa Wyższego. Patronat honorowy sprawują: Lech Wałęsa, Ministerstwo Edukacji Narodowej oraz Ośrodek Rozwoju Edukacji. Współorganizatorem konkursu jest Fundacja Centrum im. prof. Bronisława Geremka, a partnerami: Instytut Pamięci Narodowej, NSZZ Solidarność oraz Uniwersytet Gdański. Funkcję partnerów organizacyjnych biorą na siebie jednostki samorządowe z 16 województw. Obecnie czekamy jeszcze na potwierdzenie patronów medialnych, jakimi w I edycji były TVP INFO i „Gazeta Wyborcza”.

Życzę zatem powodzenia w realizacji tego przedsięwzięcia!

rozmawiała Anna Kurlus

Rejestracja szkół do II edycji Olimpiady Solidarności potrwa do końca października 2014 roku. Etap szkolny odbędzie się 25 listopada 2014 roku. Informacje o konkursie oraz formularz zgłoszeniowy będą dostępne od czerwca 2014 na stronie www.olimpiadasolidarnosci.pl.

Dziesięć praktycznych wskazówek dla nauczycieli języka obcego

Pozwól swoim uczniom uczyć się języka obcego wszystkimi zmysłami. Uczyni z jego znajomości narzędzie do zdobywania wiedzy o otaczającej rzeczywistości, a nie tylko cel sam w sobie.

Obojęzyczne kompetencje językowe to już nie tylko umiejętność zarezerwowana dla uprzywilejowanych grup społecznych, ale przede wszystkim wymóg szybko rozwijającego się społeczeństwa. Przed wyzwaniem związanym z zacieraniem się granic, nieograniczoną możliwością podróży, szybkością przepływu informacji stają nie tylko młodzi ludzie, ale głównie nauczyciele, adresujący swój program kształcenia językowego do uczniów będących na różnych etapach rozwoju i edukacji. Teoria nauczania ustępuje miejsca kreatywnej praktyce, dowodząc tym samym, że świadomy nauczyciel to gwarancja metodycznego powodzenia. Zebrane poniżej wskazówki pomogą uczynić z nauki języka obcego przede wszystkim dobrą zabawę.

1. Oto moi uczniowie

Zanim przystąpisz do działania, sprawdź, z kim masz do czynienia. Postaraj się poznać swoich uczniów. Dowiedz się, czym się interesują, jakie są ich potrzeby, co lubią, za czym nie przepadają. Na ile to możliwe, miej zawsze przed oczami ich właściwości rozwojowe wynikające z etapu edukacyjnego, na jakim się znajdują. Stwarzaj także okazje, aby mogli poznać Ciebie. Pamiętaj – im lepiej się poznacie, tym bardziej będzie Wam na sobie zależeć i tym efektywniej spędzicie wspólnie czas. Zadbaj o to, by jak najprędzej poznać wszystkie imiona uczniów i zwracać się do nich bezpośrednio.

2. Rola językowego przekazu

Śłuchanie jest najczęściej używanym i najbardziej efektywnym kanałem przepływu informacji w procesie uczenia się – jak twierdzi Zbigniew Brzeźkiewicz.¹ Co istotne, determinuje także późniejszą zdolność do komunikowania się w danym języku. Metodyka języków obcych, opierająca się na nowoczesnych sposobach nauczania, niekiedy skupia całą uwagę wokół procesu osłuchiwania się z językiem obcym, słuchania ze zrozumieniem, gromadzenia materiału językowego. Dzięki wykorzystywaniu kanału odbioru dźwięków, jakim jest słuch, jesteśmy w stanie poprawnie odtwarzać dźwięki danego języka – także języka obcego. Duża ilość okazji do osłuchania się z językiem poprzez atrakcyjne dla uczniów formy zajęć (słuchanie opowiadań, śpiewanie piosenek, oglądanie filmów, itp.) ma

wpływ na późniejszą zdolność do poprawnej artykulacji obcojęzycznych dźwięków. Chcesz, by Twoi uczniowie poprawnie posługiwali się językiem obcym? Pozwól im go przede wszystkim usłyszeć!

3. Zanurzenie w języku obcym

Postaw sobie ambitny cel. Ogranicz użycie języka ojczystego do minimum albo zrezygnuj z niego w ogóle. Otaczaj swoich uczniów zrozumiałym przekazem językowym, by mogli gromadzić niezbędne słownictwo i wyrażenia. Postaraj się, zatem, żeby nabywanie języka przebiegało w podobnych warunkach, jak w przypadku nabywania mowy w języku ojczystym. Wykorzystaj *flashcards*, pacynki, Metodę Reagowania Całym Ciałem (TPR), językową immersję, atrakcyjne rekwiizyty, tak by użycie języka obcego stało się dla procesu edukacyjnego naturalne. Nie zmuszaj jednak do produkcji językowej, jeżeli sami uczniowie nie będą na to gotowi. Nie wywołuj mowy poprzez sztuczne odtwarzanie wzorów językowych (*drills*), ale stwarzaj okazje do spontanicznego posługiwania się językiem mówionym. Tym samym nie reaguj negatywnie na naturalną dla dzieci potrzebę komunikowania się w języku ojczystym. Dostarczaj natomiast dużej liczby wyrażań i zwrotów w języku obcym, aby Twoi uczniowie mogli w przyszłości skorzystać z nich w akcie mówienia.

4. Treści bliskie uczniom

Zadbaj o to, aby treści, które proponujesz swoim uczniom, były atrakcyjne przede wszystkim dla nich. Za każdym razem projektując aktywność językową, staraj się uwzględniać zainteresowania i preferencje swoich uczniów. Zaskakuj ich pomysłami – zaprosz na lekcję języka ich ulubionych bohaterów z książek i filmów. Treści, jakich dotykamy na zajęciach, mają bowiem wpływ na motywowanie uczniów do aktywnego uczestnictwa w procesie nabywania języka obcego. Cokolwiek zatem robisz na lekcji, jakichkolwiek form używasz, pamiętaj, że dziecięcy entuzjazm wywołany atrakcyjnością tematu i żywym zainteresowaniem nim jest przepisem na sukces, zarówno pedagogiczny, jak i językowy.

5. Nauczanie przez działanie

Aktywizacja uczniów na etapie przedszkolnym i wczesnoszkolnym to niezbywalny postulat

wynikający z własności procesów rozwojowych. Nie trzeba być naukowcem, aby przekonać się, że klasowa monotonia wywołana nużącymi ćwiczeniami powoduje spadek motywacji i czyni z lekcji przykry obowiązek, zarówno dla nauczyciela, jak i dla ucznia. Zadbaj więc o to, by na zajęciach tworzyć okazje do ruchu oraz werbalnej i artystycznej ekspresji, ale także do wyciszenia, relaksu. Naucz się słuchać swoich uczniów i odpowiednimi formami reagować na ich potrzeby. Aranżacja klasowej przestrzeni może ułatwić proces nauki tak samo jak gry i zabawy językowe. Zwróć uwagę na możliwości aktywnego uczestnictwa w zadaniu w zależności od wieku podopiecznych. Młodsze dzieci szybciej tracą zainteresowanie, jednakże mocno angażują się emocjonalnie w to, co robią. Pamiętaj jednak, że jeżeli oczekujesz od swoich uczniów działania, to sam aktywnie musisz zaangażować się we wszystko, co dzieje się w klasie.

6. Wielozmysłowe poznanie języka

Pozwól swoim uczniom uczyć się języka obcego wszystkimi zmysłami. Postaraj się, żeby zagadnienia, których się uczycie, możliwe były do dotknięcia, powąchania, zaobserwowania, usłyszenia, a nawet posmakowania. Im więcej zmysłów uruchomisz na swoich zajęciach, tym większe prawdopodobieństwo, że materiał językowy związany z danym zagadnieniem zostanie szybciej i trwalej zinterioryzowany. Dzieci na wczesnych etapach edukacyjnych cechuje duża ciekawość, a także ochota na poznawanie świata różnymi sposobami. Wykorzystaj to na swoich lekcjach!

7. Język obcy elementem edukacyjnej układanki

Uczyni z procesu opanowywania języka narzędzie do zdobywania wiedzy o otaczającej rzeczywistości, a nie cel sam w sobie. Pozwól swoim uczniom używać języka do opisywania świata. Stwarzaj okazje, aby łączyć treści z innych przedmiotów na zajęciach z języka obcego. Postaraj się, aby Twoi uczniowie nabywali kompetencje językowe i komunikacyjne w konkretnym kontekście edukacyjnym. Budujcie wspólnie bazę słownikową dotyczącą wielu dziedzin, dzięki temu nauka języka stanie się integralną częścią programu nauczania.

8. Zachęcanie do kreatywności

Nie bój się eksperymentowania, ponieważ zdolność wykorzystywania języka w praktyce skutecznie rozwija się na drodze poszukiwań, zadawania pytań, prób i zabaw językowych. Po-

strzegaj język jako plastyczne narzędzie służące przede wszystkim porozumiewaniu się, zdobywaniu informacji, a nie tylko opanowywaniu reguł gramatycznych. Pozwalaj zatem swoim uczniom na samodzielne poznawanie tych reguł, gdyż wartościowym elementem poznawania jest nie tylko wiedza o zjawisku, ale samo dochodzenie do formułowania pewnych zależności i prawdziwości. Uczyni ze swoich lekcji laboratorium językowe, w którym język obcy traktowany będzie jak przedmiot eksperymentu!

9. Poprawianie błędów językowych

Czy ciągle sygnalizowanie błędów podniesie w przyszłości poprawność językową uczniów, czy może raczej spowoduje zniechęcenie i spadek motywacji do posługiwania się językiem? Występowanie błędów jest nieuniknione, dlatego dbałość o stuprocentową poprawność każdej wypowiedzi uczniów jest syzyfową pracą. Jeżeli przyjmiesz, że nauka języka na etapie przedszkolnym i wczesnoszkolnym to przede wszystkim dobra zabawa i budowanie pozytywnego stosunku do dalszej przygody z językiem obcym, to dbanie o poprawność zejdzie na drugi plan. Język obcy

to narzędzie służące porozumiewaniu się, poszukiwaniu, przekazywaniu emocji, a błędy językowe to nieodłączny proces uczenia się tego języka. Dbaj zatem o swoją poprawność językową, niech Twoje wypowiedzi służą za wzór, z którego można skorzystać!

10. Chwalenie, motywowanie, pozytywna afirmacja

Motywacja związana z nauką języka u uczniów na etapie przedszkolnym i wczesnoszkolnym przybiera na początku charakter zewnętrzny. Atrakcyjne formy nauczania, ciekawe materiały, niezwykła aranżacja przestrzeni klasowej, a także Twoja osoba mogą wpływać na zainteresowanie językiem i chęć jego opanowania. Uświadom sobie swoją rolę w sukcesie językowym podopiecznych. Dbaj o dobre samopoczucie swoich uczniów i budowanie ich pewności siebie w takim samym stopniu, jak dbasz o przygotowywanie się do każdej lekcji. Doceniaj każdy wysiłek włożony w próbę zrozumienia i formułowania wypowiedzi obcojęzycznych i chwal swoich uczniów. Ciesz się każdą produkcją językową, a dla celów metodycznych formu-

łuj swoją satysfakcję w języku obcym. Informuj uczniów o ich postępach i mocnych stronach, pozwól im na budowanie wartościowego obrazu samego siebie. Pozytywna informacja zwrotna niech stanie się nieodłącznym elementem każdej lekcji, zarówno w przypadku kiedy dzieci podejmują ryzyko użycia języka obcego, a także wówczas kiedy eksperymentują z językiem, dając się ponieść dziecięcej kreatywności.

Zaproponowane przeze mnie metodyczne wskazówki poparte są wieloletnią praktyką zawodową w nauczaniu języka angielskiego w przedszkolu i młodszych klasach szkoły podstawowej. Nie stanowią jednak magicznego przepisu na sukces językowy, powstały jako wynik obserwacji dziecięcej natury podczas edukacji językowej. Zebrane przemyślenia mogą stanowić dla Państwa początek poszukiwań i wprowadzania innowacji.

¹ Z. W. Brześkiewicz, *Supersłuchanie. Jak słuchać i być słuchanym*. Katowice 1996

Małgorzata Moszyk — doktorantka na Wydziale Studiów Edukacyjnych Uniwersytetu Adama Mickiewicza w Poznaniu; prowadzi zajęcia w języku angielskim w International School of Poznań

Wychowanie

Projekt Bohaterskiej Wyobraźni Profesora Philipa Zimbardo

Wprowadzanie projektu na grunt polski jest przedsięwzięciem złożonym i wieloetapowym. Warto rozważyć go jako propozycję realizacji przedmiotu etyka, ale także w wymiarze pozalekcyjnym – jako program wychowawczy.

Huragan Sandy nawiedził Nowy Jork w październiku 2012 roku. Jedną z jego ofiar był Artur Kasprzak, policjant polskiego pochodzenia, który po powrocie ze służby, uratował z zalewanego powodzią domu sześcioro członków swojej rodziny, wśród nich ojca, narzeczoną i swojego piętnastomiesięcznego synka. Następnie wrócił do budynku, bo chciał sprawdzić stan fundamentów. Niestety, zginął pod gruzami domu.

Irena Sendlerowa w czasie okupacji była pracownikiem ośrodka pomocy społecznej, współpracowała z polską organizacją pomocową działającą pod niemieckim nadzorem, dzięki temu miała przepustkę do warszawskiego getta. Zorganizowała znakomicie działającą sieć współpracowników, którzy poma-

gali jej przemycać żydowskie dzieci poza getto i umieszczać je w przybranych rodzinach, domach dziecka czy w klasztorach u katolickich sióstr. Ocaliła w ten sposób co najmniej 2 500 dzieci.

Borys, niedosłyszający nastolatek z Poznania, w lutowy, mroźny dzień skoczył do Warty, gdy zobaczył tonącą starszą panią. Nad

Konferencja – K10

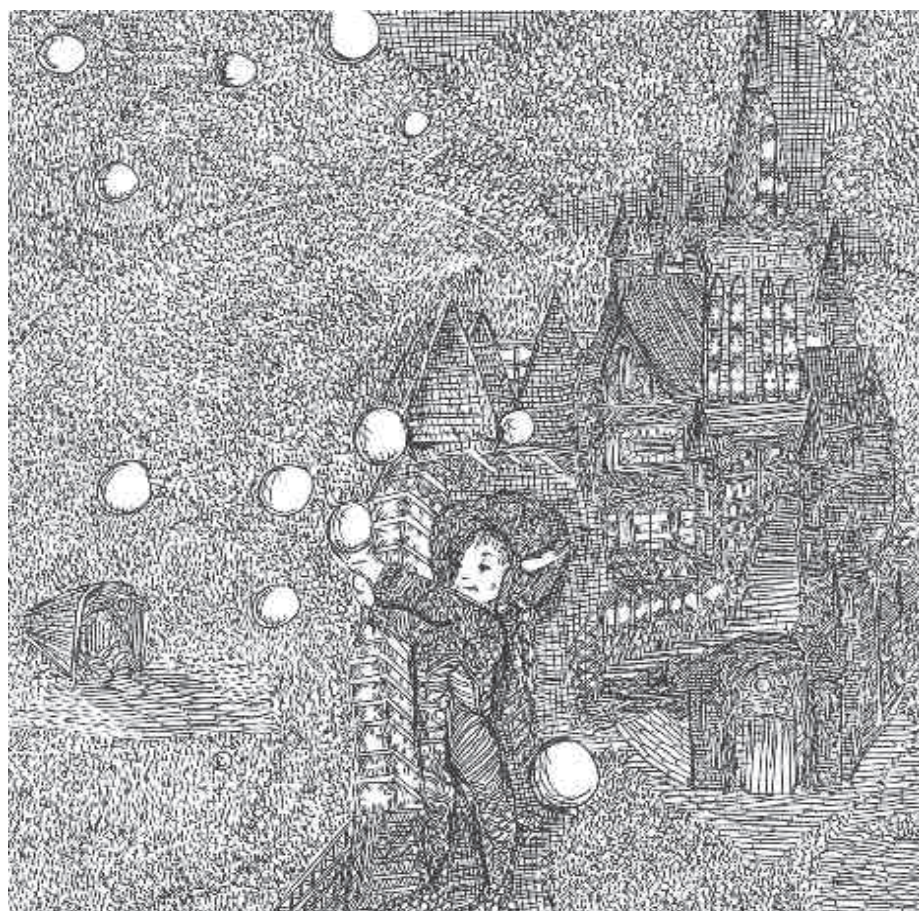
brzegiem rzeki byli też i inni ludzie, jednak to on zrobił pierwszy krok i zdołał uratować kobietę.

Co mają wspólnego ci nieznanący się ludzie, tak różni od siebie? Dlaczego podjęli ryzyko? Dlaczego zaczęli działać, nie poszli za głosem strachu i wątpliwości? *Bohaterowie pojawia-*

ją się w różnych osobach, starych i młodych, mężczyznach i kobietach, a więc w tych, którzy na co dzień są zwyczajnymi ludźmi, lecz których akty heroizmu bywają nadzwyczajne¹ – pisze profesor Philip G. Zimbardo, światowej sławy psycholog, autor kontrowersyjnego Eksperymentu Stanfordzkiego, który po wielu latach badań złych instynktów ludzkiej natury² zajął się szukaniem odpowiedzi na pytanie o genezę bohaterstwa. Kilka lat temu wraz z grupą współpracowników rozpoczął wcielanie w życie swojego nowego pomysłu pod nazwą *Heroic Imagination Project*. Został on stworzony zgodnie z najnowszą wiedzą psychologiczną, a przeznaczony dla uczniów szkół średnich, ich rodziców i nauczycieli, choć w Stanach Zjednoczonych realizują go także nauczyciele z nieco młodszymi uczniami.

W ramach projektu w klasach realizowany jest cykl „Rozumienie ludzkiej natury” (ang. *Understanding Human Nature*), bazujący na dorobku psychologii społecznej, dotyczący m. in. siły oddziaływania grupy, ▶

Rys. Aleksandra Wolna

siły oddziaływania autorytetu i władzy, efektu biernego widza, wpływu uprzedzeń i stereotypów. Do każdego zestawu tematów zostały opracowane atrakcyjne materiały, także filmowe. Zgodnie z założeniem uczniowie przez kilka tygodni zgłębiają podstawy psychologii, poznają elementy słynnych badań dotyczących wpływu otoczenia na zachowania jednostki, natomiast w kolejnym etapie zadaniem uczniów jest zmierzenie się z praktycznym zastosowaniem zdobytej wiedzy – np. mają uważnie przyglądać się swojemu otoczeniu, a następnie opisać te osoby, których czyny były – ich zdaniem – bohaterские. Profesor Zimbardo podkreśla w jednym z wywiadów, że wiedza nie tylko czyni mądrzejszym, ale daje narzędzia do dokonywania zmian społecznych³. Postuluje także wypracowanie nowej definicji bohaterstwa, które może być działaniem codziennym i zwyczajnym, na które stać każdego wiernego swoim ideałom człowieka, bez względu na płeć, obywatelstwo czy pochodzenie.

Heroic Imagination Project trafił do kilku szkół także poza Stanami Zjednoczonymi: do Hongkongu, Szwecji, Włoch, na Węgry. Niebawem będą miały szansę z niego zacząć korzystać także zainteresowane szkoły polskie. To właśnie temu przedsięwzięciu poświęcona była znaczna część niedawnej wizyty Profesora w Polsce (kwiecień 2014). Polski zespół bezpośrednich współ-

pracowników prof. Philipa Zimbardo pod kierownictwem dr Agnieszki Wilczyńskiej z Uniwersytetu Śląskiego – Z-Team⁴, dokonał adaptacji materiałów edukacyjnych i został przeszkolony przez Profesora do pracy trenerskiej. W ramach współpracy amerykańskiego i polskiego zespołu powstała polska wersja HIP, czyli Projekt Bohaterskiej Wyobraźni, który ma już swoją stronę internetową: www.hip.org.pl. Ponadto oprócz ogłoszenia fascynujących otwartych wykładów w Warszawie i Katowicach, z których prezentację można obejrzeć na stronie internetowej pod załączonym adresem⁵, Profesor uczestniczył także w otwarciu swojego najnowszego projektu, pierwszego na świecie *Zimbardo Youth Center* w katowickim Nikiszowcu⁶. To niezwykle miejsce dla młodych ludzi, którzy mogą tam rozwijać swoje zainteresowania, poznawać siebie i innych w działaniu na rzecz lokalnego środowiska, słowem – dokonywać „społecznych zmian”⁷.

Wprowadzanie Projektu Bohaterskiej Wyobraźni na grunt polski jest przedsięwzięciem złożonym i wieloetapowym. Materiały związane z projektem są tłumaczone na język polski, adaptowane kulturowo i dostosowywane do polskich realiów⁸. Przeprowadzona została pierwsza rekrutacja kandydatów na „SuperBelfrów” Projektu Bohaterskiej Wyobraźni, którzy wkrótce będą szkoleni w Nikiszowcu. Grupa ta mia-

ła okazję poznać Profesora osobiście i usłyszeć od niego, że polskie Ministerstwo Edukacji Narodowej wyraziło zainteresowanie projektem, który od września 2014 będzie miał na początek charakter pilotażowy. Warto także rozważyć omawiany projekt w kontekście wdrażania zmian związanych z realizacją przedmiotu etyka, bowiem HIP może stać się ciekawą propozycją na lekcje tego przedmiotu nie tylko w wymiarze edukacyjnym, ale i szerszym, takim, który kształtuje postawę odwagi dokonywania wartościowych wyborów, otwartości i współodpowiedzialności za drugiego człowieka.

Myśląc o Arturze Kasprzaku z Nowego Jorku, Irenie Sendlerowej z Warszawy, Borysie z Poznania albo o innych bohaterach naszej codzienności, zastanawiamy się, co skłania ludzi do bohaterских czynów? Profesor Zimbardo odpowiada: *Jednak wierzymy, że istotnym czynnikiem, który może zachęcać do bohaterского działania jest heroiczna wyobraźnia. To zdolność do wyobrażenia sobie siebie w trudnych sytuacjach, zmagania się z hipotetycznymi problemami, planowania aktywności i przewidywania ich konsekwencji*⁹. A zatem bohater to ktoś, kto odrzuca bezczynność i usprawiedliwienie lęku, nie godzi się na niesprawiedliwość, nawet jeśli jest to niepopularne – zarówno w sprawach małych, jak i wielkich. Tacy ludzie są wśród nas, pomóżmy więc młodym nauczyć się ich dostrzegać i czerpać inspirację z ich postawy.

¹ <http://hip.org.pl/news/poconamheroizm/>; dostęp: 22.04.2014

² Philip G. Zimbardo, *Efekt Lucyfera*, Warszawa 2008

³ Wiedza dla wspólnego dobra, Wywiad Piotra Żaka z prof. Philipem Zimbardo, {w:} „Psychologia w szkole”, 3/2013, s. 10

⁴ wraz z dr Agnieszką Wilczyńską Zespół tworzą: dr Urszula Markowska-Manista, dr Monika Pujdak-Brzezinka, dr Maciej Stolarski

⁵ <http://prezi.com/1audtzyxqmmv/my-journey-from-evil-to-heroism/>; dostęp: 22.04.2014

⁶ www.centrumzimbardo.pl

⁷ http://wyborcza.pl/1,75248,15800375,Pierwsze_centrum_prof_Zimbardo_dziala_w_Nikiszowcu.html; dostęp: 22.04.2014

⁸ zajmuje się tym wcześniej wspomniany polski zespół prof. Philipa Zimbardo

⁹ za Adam Zemełką, Wyobraź sobie bohatera, {w:} „Psychologia w szkole”, 3/2013, s. 15

Karolina Prymas-Józwiak – nauczyciel historii sztuki w Liceum Plastycznym w Poznaniu

KONFERENCJA^{K10}
DLA DYREKTORÓW SZKÓŁ PODSTAWOWYCH

„PODBRECZNIKI | MATERIAŁY EDUKACYJNE – ZMIANY PLANOWANE OD ROKU SZKOLNEGO 2014-2015”

Więcej informacji na www.odn.poznan.pl

11 czerwca 2014 | MTP | Sala Ziemi | Poznań

O możliwościach wykorzystania coachingu w edukacji

Coaching w szkole włącza w proces zmian dyrektora, nauczycieli, uczniów oraz ich rodziców. Bardzo cenne jest to, że pomaga wprowadzać wszelkie modyfikacje przy wykorzystaniu posiadanych już kompetencji.

W ostatnim czasie bardzo wiele mówi na temat coachingu, można nawet rzec, iż zapanował *coachingowy boom*. Co niepokojące, przy okazji pojawiło się także wiele niespójnych definicji tego pojęcia. Słowo to stało się magicznym zaklęciem, słowem-wytrychem, mającym otworzyć wszystkie drzwi. W efekcie przyniosło to terminologiczny chaos. Wszyscy wiemy, czym coaching jest, nie wiedząc jednak nic na pewno, ponieważ coachingiem nazywa się jeszcze wiele różnych dyscyplin, mimo że mają one swoje oddzielne, specyficzne nazwy i obszary zastosowań.

Rozróżnienia terminologiczne

Naszym celem jest wprowadzenie jasnych granic znaczeniowych między różnymi obszarami działań. Zaczniemy od **mentoringu**, najprościej można go wyjaśnić tak: *występuje wtedy, gdy starszy kolega, menedżer, lider postrzegany jako posiadający dużą wiedzę udziela rad i przyjmuje rolę wzorca*.¹ Zaważmy, że nie ma tu relacji partnerskiej. Występuje wyraźny podział na tego, kto ma wiedzę, kompetencje i umiejętności oraz na podopiecznego, który ich nie posiada. Mentoring dotyczy najczęściej działań, zachowań i procedur. W szkolnej rzeczywistości mentoring można obserwować w relacjach nauczyciel-uczeń, nauczyciel dyplomowany – nauczyciel stażysta, dyrektor – nauczyciel, itd.

Doradztwo to z kolei praca z osobą, która jest niezadowolona z efektów swoich działań. Doradca niejako rozwiązuje problemy klienta jako ten, który wie (lepiej). Występuje z pozycji eksperta. Proponuje własne rozwiązania, uznane za najbardziej skuteczne. Doradztwo przejawia się w szkole na wielu płaszczyznach: dyrektor – nauczyciele; nauczyciele – uczniowie; pedagog, doradca zawodowy – rodzice.

Istotą **terapii** jest systematyczna praca z drugim człowiekiem, polegająca na zniwelowaniu lub całkowitym usunięciu psychologicznych lub fizycznych symptomów dolegliwości. Osoba poddająca się terapii dąży do

uwolnienia od bólu psychicznego. Najczęstszą przyczyną rozpoczęcia terapii jest chęć ucieczki, uwolnienia się od dyskomfortu. W sytuacji terapeutycznej terapeuta dokonuje rozpoznania sytuacji oraz jej interpretacji. *Stawia się w pozycji eksperta i przejmuje dużą część odpowiedzialności za efekty, jakie uzyskuje klient. Zarówno terapia, jak i doradztwo wymagają raczej zrozumienia i pracy z doświadczeniami z przeszłości, w przeciwieństwie do coachingu*.²

Nauczanie jest przekazywaniem wiedzy uczniowi przez nauczyciela, który występuje w roli wiedzącego coś, czego nie wie uczeń. Proces nauczania wykorzystywany jest czasem w mentoringu i treningu. Odwrotnie niż to się dzieje się w przypadku coachingu – tu klient jest ekspertem i zna odpowiedzi, a nie coach. Czy w szkole można wykorzystać styl pracy coachingowej, pozostawiając całkowitą odpowiedzialność za zmianę uczniowi? W naszym odczuciu jest to realne.

Według *International Coach Federation*, do najbardziej znamienych cech **coachingu** należy zaliczyć:

- interaktywność procesu;
- możliwość pracy zarówno z jednostką, jak i z grupą;
- istnienie konkretnych, ustalonych i pożądaných przez klienta celów;
- wykorzystanie naturalnych zasobów i umiejętności klienta;
- coach dostosowuje podejście do indywidualnych potrzeb klienta, który sam znajduje rozwiązanie;
- praca w wielu obszarach związanych z biznesem, rozwojem kariery, finansami, zdrowiem i relacjami interpersonalnymi, motywacją.³

Zasady działania coachingu

To narzędzie wspomagania rozwojowych zmian, ale to także pewien styl bycia, komunikacji, styl radzenia sobie z sytuacjami problemowymi. Coaching wybiega w przyszłość, koncentrując się na szukaniu rozwiązań, a nie poszukiwaniu jego przyczyn. Problem przy

tym podejściu przeobraża się w cel – jasno określony, ambitny, mierzalny, terminowy, pozytywnie sformułowany, pozostający w obszarze wpływu. Celem coachingu jest wsparcie jednostki lub zespołu w przejściu ze stanu aktualnego do stanu postulowanego. Rezultatami coachingowych działań jest większa samoświadomość, precyzyjne wyznaczone cele, optymalizacja działań, pełniejsze wykorzystanie zasobów zewnętrznych i wewnętrznych. Coach to osoba stwarzająca warunki, by proces przebiegał w sposób prawidłowy. Odpowiedzialność za rezultaty coachingu spoczywa na coachowanym.

Jednym z popularnych modeli rozmowy coachingowej jest model GROW – nazwa składa się z pierwszych liter słów opisujących poszczególne etapy rozmowy.

Goal, czyli **cel** spotkania?

Reality – jak **rzeczywistość**, czyli gdzie jesteś teraz?

Options – jak **opcje**, czyli co możesz zrobić by osiągnąć cel?

Will – jak **wola**, czyli którą z opcji wybierasz dla siebie?

Etap	Co chcemy osiągnąć?	Przykłady pytań
Cel	Ustalamy cel, który coachee chce osiągnąć	Co chcesz osiągnąć? Dlaczego jest to dla Ciebie ważne? Jak to wpłynie na Twoje życie? Jak wpłynie to na życie Twoich bliskich? Po czym poznasz, że osiągnąłeś cel?
Rzeczywistość	Coachee określa jak jest teraz	Jak jest obecnie? Co już zrobiłeś, by osiągnąć cel? Co się udało?
Opcje	Coachee wskazuje na możliwe sposoby osiągnięcia celu	Co możesz zrobić inaczej? Czego możesz zrobić więcej? Jak zrobiłby to Twój ulubiony bohater?
Wybór	Coachee wybiera swój sposób dotarcia do celu. Podejmuje decyzję.	Wskazałeś kilka dróg osiągnięcia celu, którą wybierasz? Jaki będzie Twój pierwszy krok? Jak się będziesz motywował?

Coaching w edukacji

Agnieszka Grzymkowska w materiałach szkoleniowych ORE wskazuje, że zastosowanie metod, technik i narzędzi coachingowych w systemie oświaty może mieć bardzo istotny wpływ na pracę dyrektorów nauczycieli, uczniów, rodziców oraz inne podmioty współpracujące ze szkołą.

Korzyści wynikające z coachingu w systemie edukacji prezentuje poniższy diagram.

Źródło: opracowanie własne na podstawie A. Grzymkowska, ORE

i w jakiej kolejności będziemy podejmować, aby się do celu efektywnie zbliżyć.

Coaching w edukacji może okazać się efektywną alternatywą do wielogodzinnych szkoleń czy warsztatów. Bardzo cenne jest to, że pomaga wprowadzać zmiany przy wykorzystaniu posiadanych już kompetencji. Zastosowanie metod i technik coachingowych w edukacji obok rozwijania kompetencji inter- i intrapersonalnych grona pedagogicznego może skutkować sukcesami osiąganymi przez uczniów oraz stanowić istotny krok w osiągnięciu nowej jakości w edukacji.

¹ KefAnn, *Psychoedukacja Coaching a inne dyscypliny*, http://www.kefann.pl/art037_2_Coaching_a_inne_dyscypliny.html; dostęp luty 2014

² tamże

³ ICF- coaching <http://icf.org.pl/pl79,coaching.html>; dostęp luty 2014

dr Joanna Koziełska
– pedagog, adiunkt
w Zakładzie Poradnictwa Społecznego,
Wydział Studiów Edukacyjnych UAM
w Poznaniu

Agnieszka Skowrońska-Pućka
– pedagog, doktorantka
w Zakładzie Poradnictwa Społecznego,
Wydział Studiów Edukacyjnych UAM
w Poznaniu

Bibliografia:

- Clutterbuck D., *Coaching zespołowy*, Poznań 2009
Kordziński J., *Nauczyciel, trener, coach*, Warszawa 2013
Whitmore J., *Coaching. Trening efektywności*, Poznań 2009

Prawo autorskie w praktyce edukacyjnej

Legalne źródła kultury w szkole

Legalna Kultura integruje środowisko twórców i odbiorców kultury. Kształtuje poczucie odpowiedzialności za kulturę w cyfrowej rzeczywistości.

Kampania Legalna Kultura działa po to, aby uświadomić wszystkim, że sposób, w jaki korzystamy z kultury, ma na nią ogromny wpływ. Pokazuje, jak ważna jest zgoda odbiorców na korzystanie z legalnych źródeł, ponieważ bez akceptacji społecznej, nie będą one mogły powstawać.

Legalna Kultura prowadzi również działalność edukacyjną: udostępnia na stronie internetowej informacje o wolnych zasobach, prowadzi szkolenia z zakresu prawa autorskiego i wolnych licencji, opracowuje propozycje lekcji dla szkół z zakresu edukacji medialnej, filmowej oraz zagadnień związanych z prawem autorskim i własnością intelektualną, organizuje warsztaty dla nauczycieli, bibliotekarzy,

uczniów i studentów. Szczegółowe informacje dostępne na stronie portalu www.legalnakultura.pl

Nauczyciele coraz częściej podczas zajęć lekcyjnych i pozalekcyjnych, realizując podstawę programową, sięgają do zasobów dostępnych w Internecie. Korzystając z legalnych źródeł kultury, kształtują świadomość prawną młodych odbiorców kultury. Poniżej przedstawiamy kilka podstawowych rozstrzygnięć wątpliwości w zakresie prawa autorskiego.

1. Utwór w szkolnej inscenizacji

Chcę wykorzystać utwór do szkolnej inscenizacji. Jak stary musi być utwór, by nie trzeba było starać się o prawa autorskie do niego?

Nie jest wymagana zgoda do wykorzystania z utworu, do którego autorskie prawa majątkowe wygasły.

Wygaśnięcie następuje z upływem siedemdziesięciu lat od końca roku kalendarzowego, w którym zmarł autor utworu.

W odniesieniu do utworu, którego twórca nie jest znany, termin ten liczy się od daty pierwszego rozpowszechnienia utworu, chyba że pseudonim nie pozostawia wątpliwości co do tożsamości autora lub jeżeli autor ujawnił swoją tożsamość.

Z kolei w odniesieniu do utworu, do którego autorskie prawa majątkowe przysługują z mocy ustawy innej osobie niż twórca – podany termin liczony jest od daty rozpowszechnienia utworu, a gdy utwór nie został rozpowszechniony – od daty jego ustalenia.

W przypadku utworu audiowizualnego, podobnie jak w przypadku utworu współautorskiego, data ta liczy się od śmierci najpóźniej zmarłego współtwórcy, z zastrzeżeniem, że grono współtwórców, których daty śmierci są istotne dla upływu terminu, ograniczone jest do następujących

osób: głównego reżysera, autora scenariusza, autora dialogów, kompozytora muzyki skomponowanej do utworu audiowizualnego.

2. Korzystanie z utworu za zgodą autora

Czy wystarczy, że zgodę wyda autor? Czy o wykorzystaniu utworu trzeba informować również ZAiKS?

Do korzystania z utworu potrzebna jest zgoda wszystkich osób, które wniosły wkład twórczy w stworzenie dzieła lub też osób, które nabyły ich prawa autorskie (z mocy prawa – na przykład: pracodawca twórcy, spadkobierca, producent utworu audiowizualnego) lub na podstawie umowy przenoszącej autorskie prawa majątkowe.

Organizacja zbiorowego zarządzania, między innymi ZAiKS, jest jedynie swego rodzaju pośrednikiem, od którego można uzyskać prawa, gdy autor powierzył jej sprawowanie zarządu nad swoimi utworami w określonym zakresie lub gdy nawiązanie kontaktu z autorem jest niemożliwe lub utrudnione.

Zatem jeżeli uzyskamy odpowiednią licencję bezpośrednio od twórcy, to nie jest konieczne uzyskiwanie zgody dodatkowo od organizacji zbiorowego zarządzania (co do tego samego prawa na tym samym polu eksploatacji).

3. Korzystanie na zajęciach z prywatnych materiałów w Sieci

Czy na zajęciach możemy korzystać (on-line i off-line) z zamieszczonych w Sieci (YouTube i innych serwisach) przez prywatnych użytkowników – takich materiałów, jak na przykład teledyski, fragmenty filmów, programów telewizyjnych?

Bez względu na to, czy utwór wykorzystywany jest w trybie tzw. on-line czy też off-line, w ramach dozwolonego użytku instytucje naukowe i oświatowe (w tym szkoły) są uprawnione (w celach dydaktycznych lub w prowadzeniu własnych badań) do tego, by „korzystać z rozpowszechnianych utworów w oryginale lub w tłumaczeniu oraz sporządzać w tym celu egzemplarze fragmentów rozpowszechnionego utworu”.

Należy jednak uwzględnić wątpliwości prawne w zakresie tego, że obecnie pojęcie „egzemplarza” powinno dotyczyć tylko i wyłącznie egzemplarzy fizycznych, a nie kopii cyfrowych.

4. Międzyszkolny klub filmowy bez licencji

Czy możemy stworzyć międzyszkolny klub filmowy bez konieczności wykupienia licencji?

Uzyskanie odpowiednich licencji na korzystanie z utworów jest konieczne. Rozważenia wymaga jednak to, pod jakimi warunkami można dopuścić korzystanie z takich utworów bez wcześniejszego uzyskania licencji.

Taka wyjątkowa sytuacja może zachodzić:

- w przypadku, gdy wszystkie osoby, które będą korzystać z utworów (czyli nie tylko członkowie klubu, ale również goście, którzy zostaną dopuszczeni do oglądania filmów) pozostają w stosunkach towarzyskich – tj. znają się i utrzymują relacje koleżeńskie;
- pod warunkiem, że korzystanie z tych filmów będzie dla wszystkich całkowicie nieodpłatne (dozwolony użytek ograniczony jest do użytku prywatnego, niezarobkowego).

W takim przypadku bez zezwolenia twórcy wolno nieodpłatnie korzystać z już rozpowszechnionego

utworu. Utwór jest rozpowszechniony, jeżeli za zezwoleniem twórcy został w jakikolwiek sposób udostępniony publicznie.

5. Wykorzystanie cytatów w pisemnej pracy ucznia

Około dwóch lat temu (mam 16 lat) robiłam pracę na konkurs o Bronisławie Markiewiczu. (...) Do poparcia moich argumentów użyłam skopiowanych tekstów z Internetu, do których dopisywałam swój tekst. Na końcu pracy dołączyłam bibliografię, ale nauczycielka – moja opiekunka w tym konkursie – powiedziała, że to jest niepotrzebne i bibliografia została usunięta. Czy to jest plagiat? Czy mogę być za to ukarana? Zajęłam trzecie miejsce i dostałam nagrodę, czyli są to chyba jakieś wartości majątkowe.

Gdy w tworzonej pracy pisemnej przytaczany jest dosłownie fragment cudzego utworu, to legalność takiego działania, dokonane bez uprzedniej zgody twórcy, uzależniona jest od zachowania zasad tzw. „prawa cytatu”, które stanowi ograniczenie wyłącznego prawa autorskiego. Wykorzystanie urywka cudzego utworu we własnej publikacji musi być przede wszystkim uzasadnione celem: wyjaśniania, analizy krytycznej, nauczania lub tzw. „prawami gatunku twórczości”.

Wielkość przytoczonego fragmentu cudzego utworu także musi być adekwatna do tego celu. Przede wszystkim jednak cytując, należy oznaczyć odpowiednio przytaczany fragment (przez cudzysłów lub kursywę) oraz podać twórcę i źródło cytowania. Trzeba również pamiętać, że cytatem jest zapożyczenie fragmentu cudzej twórczości bez dokonywania w nim żadnych zmian. Niezachowanie któregośkolwiek z warunków prawa cytatu prowadzi do zaistnienia plagiatu.

W opisanym w pytaniu przypadku został popełniony plagiat, ponieważ zasady cytowania, zwłaszcza wymóg oznaczenia autora i źródła cytatu, nie zostały zachowane. Odpowiedzialność karna autora jest jednak w tym przypadku wyłączona ze względu na wiek sprawcy. Możliwa jest natomiast w odniesieniu do osoby, która opublikowałaby taki utwór. Jeśli doszłoby do publikacji plagiatu (choćby niekomercyjnie), to należałoby wycofać ją z obrotu (dotyczy to także usunięcia ze strony internetowej).

6. Zamknięty pokaz filmu

Czy szkoła ma prawo zorganizować projekcję filmu z pakietu „Filmoteka Szkolna” w kinie? Chodzi o tzw. pokaz zamknięty, bez biletów, z odprowadzeniem pewnej kwoty do kina.

Do odpowiedzi na to pytanie należy zastosować w całej rozciągłości uwagi dotyczące pytania o to, czy nauczyciel z grupą uczniów może odpłatnie wynajmując salę kinową i obejrzeć film, do którego dystrybutor nie posiada już licencji na wyświetlanie w kinie. W przypadku korzystania z utworu w opisanym w pytaniu sposób należy rozważyć osobno sytuację prawną dwóch podmiotów: nauczyciela oraz osoby prowadzącej kino.

Korzystanie przez nauczyciela z majątkowych praw autorskich do utworu audiowizualnego (filmu) poprzez jego publiczne wyświetlenie swoim uczniom może zostać zakwalifikowane jako użycie w ramach dozwolonego użytku publicznego (art. 27 Ustawy o prawie autorskim i prawach pokrewnych). Pod warunkiem, że nauczyciel działa w imieniu szkoły (lub

innej placówki dydaktycznej lub naukowej), a celem wyświetlenia będzie nauczanie (dydaktyka) bądź ewentualnie prowadzenie badań (np. analizy naukowej danego filmu). Wówczas nauczyciel może dokonać wyświetlenia takiego filmu w dowolnym miejscu – także w wynajętej na ten cel sali kinowej.

Inaczej wyglądać będzie sytuacja osoby prowadzącej kino. Kino nie może dokonywać najmu ani użyczenia taśmy z filmem, jeżeli wygasła licencja, którą posiadało. Takie działanie stanowiłoby naruszenie przez osobę prowadzącą kino majątkowych praw autorskich do utworu audiowizualnego.

Podsumowując, dozwolone będzie wyświetlenie w wynajętej sali kinowej filmu – pod warunkiem, że:

- nauczyciel będzie korzystał z własnej lub w inny sposób legalnie uzyskanej taśmy filmowej;
- w granicach opisanego wyżej dozwolonego użytku publicznego.

W innych przypadkach konieczne będzie uzyskanie odpowiedniej licencji od producenta lub od organizacji zbiorowego zarządzania (Stowarzyszenie Filmowców Polskich).

7. Dozwolony użytek publiczny

Podobno szkoła ma szczególne prawa do korzystania z utworów, gdy chodzi o dozwolony użytek publiczny. Do czego się to odnosi?

Dozwolony użytek publiczny odnosi się na przykład:

- do korzystania z utworu: przez szkoły lub placówki oświatowe w celach dydaktycznych, do prowadzonych przez siebie badań, dla celów bezpieczeństwa publicznego, na potrzeby postępowań sądowych lub administracyjnych;
- do udostępniania krótkich urywków utworów w celu informowania o bieżących wydarzeniach;
- do korzystania z fragmentów utworów w ramach tzw. „prawa cytatu”, tj. dla celów: analizy krytycznej, wyjaśniania, nauczania lub na zasadzie prawa gatunku twórczości;
- do możliwości nieodpłatnego udostępniania egzemplarzy rozpowszechnionych utworów, w zakresie swoich zadań statutowych, przez biblioteki, archiwa i szkoły (także w formie elektronicznej – za pośrednictwem terminali znajdujących się w tych placówkach).

Więcej przydatnych informacji znajduje się w zakładce „Przewodnik po prawie autorskim” <http://legalnakultura.pl/pl/prawo-w-kulturze/b-przewodnik-b-po-prawie-autorskim>

Pod adresem <http://www.legalnakultura.pl/pl/strefa-edukacji-uczniowie-i-nauczyciele-znajduja-zakladke-Strefa-Edukacji>, zawierającą propozycje zasobów przydatnych w nauce. **Strefa dla nauczycieli** zawiera scenariusze lekcji oraz propozycje wartościowych projektów i zasobów dydaktycznych. **Strefa dla uczniów** prezentuje strony internetowe pomocne w nauce. Uczniowie mają do dyspozycji słowniczek terminów związanych z ustawą o ochronie praw autorskich i pokrewnych, a także propozycje zasobów internetowych oferujących legalne zasoby kultury i sztuki.

Zachęcamy do korzystania z naszych zasobów.

Ogólnopolski program edukacji zdrowotnej

Porcja Pozytywnej Energii

Kształcenie nawyków związanych ze zdrowym stylem życia jest jednym z istotniejszych zadań współczesnej edukacji. Źródłem satysfakcji są nagrody konkursowe, a także dobra zabawa, która towarzyszy podejmowanym inicjatywom.

Hipokratesowi przypisuje się sentencję: *Mądry człowiek powinien wiedzieć, że zdrowie jest jego najcenniejszą własnością i powinien uczyć się, jak sam może leczyć swoje choroby.*

Mądrość starożytnych jest nieoceniona i wciąż bardzo aktualna, zwłaszcza jeśli

wielu dostępnych na rynku produktów wybierać te zdrowe, a zarazem smaczne, jak komponować wartościowe i apetyczne posiłki oraz jak świadomie i racjonalnie kupować, jeść i przechowywać żywność. Rozmawiali o tym, jak ważny dla naszego zdrowia i dobrego samopoczucia jest ruch i jak moż-

Sześciolatki z klasy 1 d ze Szkoły Podstawowej nr 51 w Poznaniu wyjaśniają tajniki zdrowego stylu życia

chodzi o dbałość o bezcenne zdrowie. Społeczność uczniów i nauczycieli ze Szkoły Podstawowej nr 51 w Poznaniu również postawiła na edukację prozdrowotną, dlatego chętnie przystąpiliśmy do programu „Porcja Pozytywnej Energii” – ogólnopolskiej inicjatywy marki Crispy Natural.

Program skierowany jest do uczniów z klas I-III oraz IV-VI. Jego założenia opierają się na promocji zdrowego odżywiania i aktywnego stylu życia. Bardzo dużą wagę przywiązuje się przy tym do działań profilaktycznych, ograniczających nadwagę i otyłość uczniów. Program ruszył w październiku i obejmował trzy główne bloki tematyczne: nawyki żywieniowe i zachowania konsumenckie, aktywność fizyczną i zdrowie oraz ochronę środowiska i działania proekologiczne.

Na zajęciach o tej tematyce uczniowie dowiadawali się między innymi, jak spośród

na aktywnie spędzać czas wolny. Poznali również wpływ działań człowieka na środowisko, zasady segregacji śmieci oraz oszczędzania energii elektrycznej i wody.

Uczestnictwo w programie dało nam także możliwość wzięcia udziału w konkursie, co dodatkowo zaktywizowało dzieci do działania. Zadanie konkursowe polegało na przygotowaniu pracy związanej z tematyką przeprowadzonych zajęć w jednej z pięciu technik do wyboru (plakat informacyjny, komiks o tematyce społecznej, film o tematyce społecznej, wydarzenie społeczne lub wydarzenie społeczne typu Land Art).

Sześciolatki z klasy 1d podeszły do zadania bardzo entuzjastycznie. Ponieważ zdecydowaliśmy się na film z napisami, z wielkim zapałem dzieci przygotowały litery, przyniosły potrzebne rekwizyty i z właściwą sobie energią i spontanicznością przystąpiły do nagrania.

Film pod tytułem „Co robić, by być zdrowym?” jest niedługi i niesie czytelne przesłanie. W ciągu trzech minut mali aktorzy w bardzo prosty i przystępny sposób przedstawiają główne zasady dbania o swoje zdrowie. Ich uśmiechnięte buzie przypominają z ekranu o mądrym wybieraniu pro-

duktów spożywczych, o konieczności picia wody, o ruchu i o uśmiechu na co dzień. Nagrywanie samo w sobie było okazją do wspólnej dobrej zabawy i śmiechu. Nikt z nas nie myślał wtedy o nagrodach.

Na początku maja, gdy ogłoszono wyniki konkursu, mile zaskoczyła nas informacja o wspólnym sukcesie – klasa 1d zajęła 4 miejsce w kraju w kategorii „Film”, wygrywając dla szkoły kilka tabletek. Ten sukces cieszy mnie podwójnie – oprócz nagród rzeczowych wielką nagrodą jest wspólna radość i moje przekonanie, że zdobyta i utrwalona przy tej okazji wiedza na długo pozostanie w głowach moich wychowanków, że będą oni świadomymi konsumentami, odżywiającymi się racjonalnie i dbającymi o swoje zdrowie.

Barbara Zawodni
– nauczycielka edukacji wczesnoszkolnej
w SP nr 51 w Poznaniu;
wychowawczyni klasy 1d

Publiczna Biblioteka Pedagogiczna w Poznaniu

sekretariat: te./fax 61 861 69 74 wypożyczalnia: tel. 61 851 88 01

Zapraszamy – ul. Bułgarska 19 (wejście od ul. Ptasiej)

Dojazd: T - 1, 6, 13, 15 (Stadion Miejski)

Wypożyczalnia : wypo@pbp.poznan.pl

Informacja : info@pbp.poznan.pl

Czytelnia : czytelnia@pbp.poznan.pl

A - 50, 63, 91 (Marszałkowska)

Biblioteka czynna codziennie w godzinach:

Poniedziałek – piątek 9.00 – 19.00

Sobota – 9.00 – 15.00

Twitter

To mikroblog, dzięki któremu wysyłamy krótkie wiadomości tekstowe – bieżące newsy oświatowe, komentarze wydarzeń kulturalnych, aktualności ważne dla naszych Czytelników twitter.com/PBP_Poz

Facebook

To serwis społecznościowy, na którym znajdziecie Państwo aktualności z życia Biblioteki, informacje o ciekawych wydarzeniach, szkoleniach, bibliografii tematycznej oraz rekomendacje książek.

MegaMatma uczy w bibliotece

Projekt realizowany we współpracy z Fundacją Rozwoju Społeczeństwa Informacyjnego. Każdy, kto chce poszerzyć wiedzę z matematyki, znajdzie tu wzory, definicje, twierdzenia, zadania z rozwiązaniami, klasówki i testy on-line.

„Europejska walizka na rzecz Unii Europejskiej”

Projekt przygotowany przez Polską Fundację im. Roberta Schumana oferuje zestaw edukacyjny dla nauczycieli.

Zawiera on pakiet materiałów omawiających proces integracji europejskiej. Więcej o projekcie pl.enlargeducation.eu.

Ibuk.pl

Bezpłatna czytelnia on-line udostępnia ponad 70 podręczników akademickich i książek naukowych w wersji elektronicznej. Hasła do logowania dostępne są w wypożyczalni naszej Biblioteki.

Katalog on-line w wyszukiwarce Karo

Katalog Rozproszonych Bibliotek Polskich pozwala na uzyskanie informacji o zasobach wielu polskich bibliotek, ułatwia dotarcie do interesujących pozycji księgarskich, czasopism oraz opisów bibliograficznych książek.

Portal e-usług bibliotecznych w bibliotece.pl

Strona w.bibliotece.pl adresowana do wszystkich zainteresowanych wymianą informacji. To globalny katalog książek, zbiorów multimedialnych i czasopism. Prezentujemy tu również informacje o naszej Bibliotece.

Przyłącz się do akcji Bookcrossingu!

XI edycja Święta Wolnych Książek rozpoczyna się 17 czerwca 2014 r. Zachęcamy do uwalniania swoich książek.

Można je zostawić na specjalnie wyznaczonej półce w naszej wypożyczalni. Dzielimy się z innymi radością czytania!

Punkty biblioteczne

W ramach współpracy z bibliotekarzami szkolnymi udostępniamy część swoich zbiorów, z których mogą skorzystać pracownicy danej szkoły.

Regionalna Izba Pamiątek Oświatowych

Biblioteka przechowuje materiały po osobach zasłużonych dla Wielkopolski, archiwalia oraz pamiątki szkolne.

Zbiory mogą wypożyczać placówki oświatowe w godzinach pracy Biblioteki. Więcej informacji na pbp.poznan.pl

Zachęcamy do zamieszczenia oferty reklamowej na łamach dwumiesięcznika Ośrodka Doskonalenia Nauczycieli w Poznaniu

Czasopismo oświatowe „Uczyć lepiej”

- kolportowane w Poznaniu i 13 powiatach Wielkopolski w nakładzie ponad 1600 sztuk
- czytelnikami są nauczyciele szkół i przedszkoli, dyrektorzy placówek oświatowych, pracownicy nadzoru pedagogicznego i organów samorządowych
- wersja elektroniczna gazety dostępna na odn.poznan.pl

ZAPRASZAMY DO WSPÓŁPRACY!

Propagujemy
innowacje edukacyjne

Prezentujemy ciekawe
projekty edukacyjne

Piszemy o formach
i znaczeniu diagnozy
edukacyjnej

Wskazujemy kierunki
reformy oświaty

Polecamy
nowości
wydawnicze

FORMAT I CENA REKLAMY

Forma i styl	Rozmiar	Cena brutto
cała 4 strona okładki, kolor	210x297 mm + 3 mm spad (układ pionowy)	700 zł
cała 2 lub 3 strona okładki, kolor	210x297 mm + 3 mm spad (układ pionowy)	600 zł
połowa 2 lub 3 strony okładki, kolor	210x148 mm + 3 mm spad (układ poziomy)	300 zł
połowa strony, skala szarości	210x148 mm (układ poziomy)	200 zł

Ośrodek Doskonalenia
Nauczycieli w Poznaniu

ul. Górecka 1
60-201 Poznań
tel. 61 85 84 764

uczylepiej@odn.poznan.pl

www.odn.poznan.pl
[facebook.com/odnpoznan](https://www.facebook.com/odnpoznan)

